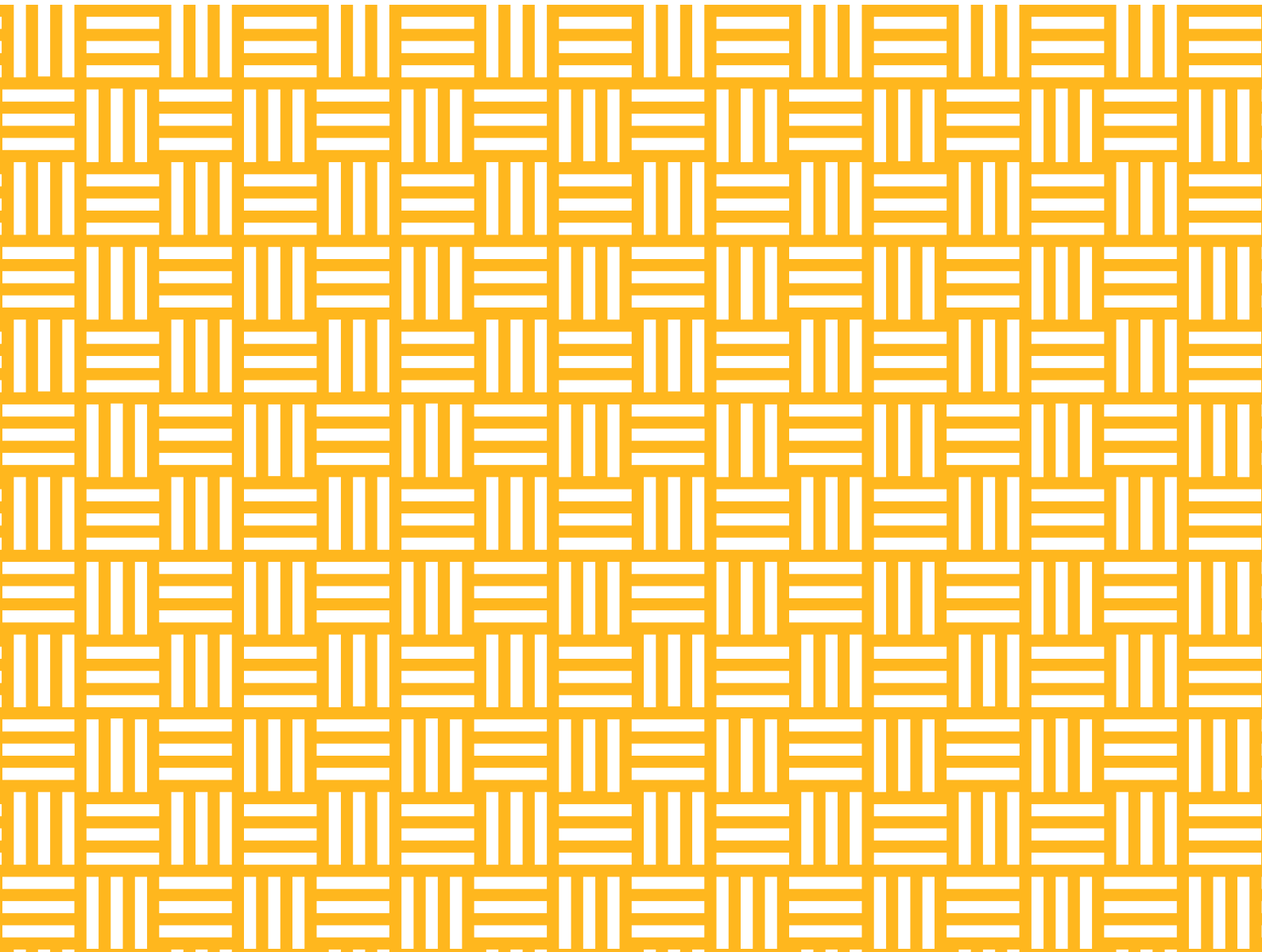

safejournalists.net

**BOSNA I
HERCEGOVINA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda
i sigurnosti
novinara 2020.**

**BOSNA I
HERCEGOVINA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda i
sigurnosti novinara u
Bosni i Hercegovini
2020.**

**Autorica:
Maja Radević**

Naslov u originalu

Bosna i Hercegovina - Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u Bosni i Hercegovini 2020.

Izdavač

Udruženje/Udruga BH novinari
Sarajevo, 2021.

Autorica

Maja Radević

Recenzentica

Prof. dr. Lejla Turčilo

Lektorica

Amela Šehović

Tiraž

50

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija je urađena uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Udruženja/Udruge BH novinari i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Pregled i opseg projekta	4	B Položaj novinara i novinarki u redakcijama	18
Napomena o metodologiji	5	B1 Ekonomska ograničenja slobode novinara	18
Uvod	7	B2 Urednička nezavisnost u privatnim medijima	19
A Pravna zaštita	9	B3 Urednička nezavisnost u javnim servisima/emiterima	21
A1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primjena u praksi	9	B4 Urednička nezavisnost u neprofitnim organizacijama	22
A2 Efekti zakona o kleveti na novinare	11	B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	22
A3 Pravna zaštita političkog pluralizma u medijima	12	B6 Ekonomski položaj novinarki	23
A4 Sloboda rada i udruživanja novinara – pravne garancije i praksa	13	C Sigurnost novinara i novinarki	25
A5 Pravna zaštita novinarskih izvora	15	C1 Statistika sigurnosti i nekažnjavanja	25
A6 Zaštita prava na pristup informacijama	16	C2 Postupanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara	28
		C3 Postupanje krivičnog i građanskog pravosuđa u vezi s prijetnjama i nasiljem nad novinarima	30
		Zaključci i preporuke	33

Pregled i opseg projekta

Već petu godinu zaredom udruženja novinara iz zemalja zapadnog Balkana (Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Crne Gore, Kosova i Srbije), uz podršku Evropske komisije,¹ prate stanje slobode medija i sigurnosti novinara u svojim zemljama. U 2020. godini u ovim procjenama će im se pridružiti još dvije države, Albanija i Hrvatska. Metodologija istraživanja iz 2016. godine² doradivana je tokom godina kako bi se prikupljanje i analiza podataka standardizirali i kako bi se fokus istraživanja prilagodio dešavanjima kako u tradicionalnom, tako i u online medijskom okruženju u zemljama zapadnog Balkana. Na osnovu ovih standardiziranih istraživačkih alata, udruženja novinara ocjenjivala su najnovija događanja u svojim zemljama i provodila razne zagovaračke aktivnosti u pravcu unapređenja političkog, zakonodavnog i institucionalnog okruženja u kojima novinari i mediji rade.

-
- ¹ U decembru 2019. godine Evropska komisija odobrila je trogodišnji projekt [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net), čiji je cilj osnažiti nacionalna udruženja novinara u zemljama zapadnog Balkana kako bi postali učinkoviti i odgovorni neovisni akteri u zagovaranju primjene EU standarda u području medijskih sloboda, s dugoročnim ciljem unapređenja prava građana na informirani izbor. Ova akcija predstavlja nadogradnju prethodnog projekta (Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i sigurnost novinara zapadnog Balkana), koji se temelji na znanju i iskustvu stečenom u periodu 2016–2018. Program civilno društvo i mediji 2018–2019, podržava regionalne tematske mreže organizacija civilnog društva, regionalne mreže za ženska prava i ravnopravnost spolova i male projekte koji promoviraju saradnju između zajednica i građana iz Srbije i Kosova.
 - ² Peto prilagodeno izdanje metodologije istraživanja za ovaj istraživački projekt zagovaranja razvili su Snežana Trpevska i Igor Micevski, istraživači iz Istraživačkog instituta za socijalni razvoj RESIS iz Sjeverne Makedonije (www.resis.mk).

Napomena o metodologiji

Metodologija istraživanja sastoji se od tri grupe pokazatelja razvijenih na temelju sistematske analize različitih smjernica koje su izradile relevantne međunarodne organizacije.³ Tokom prethodnih godina, izvorni pokazatelji su testirani i usavršavani kako bi se što bolje uklopili u konkretni sociopolitički kontekst ove regije i odražavali specifične potrebe i interese novinara u spomenutih sedam zemalja.

Primijenjen je niz različitih istraživačkih metoda za prikupljanje i analizu podataka kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja vezana za svaki konkretni indikator:

- Pregled studija, analiza, istraživačkih izvještaja, politika, strategija i drugih dokumenata;
- Kvalitativna analiza pravnih dokumenata;
- Pronalaženje i analiza podataka objavljenih na internetskim stranicama javnih institucija i drugih organizacija i tijela;
- Pronalaženje i analiza saopćenja za javnost, najava i drugih informacija koje su proizvele profesionalne organizacije;
- Sekundarni podaci koje prikupljaju udruženja novinara;
- Dubinski intervjui sa stručnjacima, novinarima, kreatorima politike itd.;
- Fokus grupe s novinarima i
- Anketa s novinarima (u nekim zemljama)

Na nacionalnom nivou, udruženja novinara angažirala su domaće istraživače za prikupljanje podataka i izradu narativnih izvještaja, koje su potom pregledali imenovani nacionalni stručnjaci i glavni istraživač. U Bosni i Hercegovini, Udruženje/udruga BH novinari angažiralo je Maju Radević za nacionalnu istraživačicu i prof. dr. Lejlu Turčilo za medijsku eksperticu koja će pregledati izvještaj.

Tri grupe indikatora na temelju kojih je rađena procjena nivoa slobode medija i sigurnosti novinara na zapadnom Balkanu predstavljene su u donjoj tabeli.

Tabela 1: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbednosti novinara

A. Pravna zaštita	B. Položaj novinara i novinarki u redakcijama	C. Sigurnost novinara i novinarki
A.1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primjena u praksi	B.1 Ekonomska ograničenja slobode novinara	C.1 Statistika sigurnosti i nekažnjavanja
A.2 Efekti Zakona o kleveti na novinare	B.2 Urednička nezavisnost u privatnim medijima	C.2 Postupanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara
A.3 Pravna zaštita političkog pluralizma u medijima	B.3 Urednička nezavisnost u javnim servisima (emiterima)	C.3 Postupanje krivičnog i građanskog pravosuđa u vezi s prijetnjama i nasiljem nad novinarima
A.4 Sloboda rada i udruživanja novinara – pravne garancije i praksa	B.4 Urednička nezavisnost u neprofitnim organizacijama	
A.5 Pravna zaštita novinarskih izvora	B.5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	
A.6 Zaštita prava na pristup informacijama	B.6 Ekonomski položaj novinarki	

³ Prilikom razvijanja specifičnog istraživačkog pristupa za zemlje zapadnog Balkana u obzir su uzeti sljedeći dokumenti: Vijeće Evrope: Pokazatelji za medije u demokratiji; UNESCO: Pokazatelji razvoja medija (MDI) i Pokazatelji sigurnosti novinara: nacionalni nivo; USAID – IREX: Indeks održivosti medija; Freedom House: Anketa o slobodi štampe; BBC World Service Trust: Afrička inicijativa za razvoj medija; Odbor za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima; Reporteri bez granica: Svjetski indeks slobode štampe.

Pandemija koronavirusa u 2020. ostavila je značajne, prije svega ekonomske, posljedice na rad novinara i medija u Bosni i Hercegovini. Neposredno nakon proglašenja *starija prirodne ili druge nesreće*⁴ sredinom mjeseca marta, prekinuti su ugovori o radu za oko 10% novinara i drugih medijskih djelatnika, a ugovori sa honorarnim saradnicima i *freelancerima* prekinuti su u brojnim medijskim kućama. Većina medija ostala je bez stalnih izvora finansiranja od svojih oglašivača.⁵ Iako su novinarska udruženja i medijska zajednica, pa i članovi Evropskog parlamenta, predlagali da se uspostavi fond za finansijsku pomoć medijima, takve inicijative nisu razmatrane u nadležnim institucijama.⁶

Korupcija je i dalje jedan od glavnih problema sa snažnim utjecajem na društvena i politička zbivanja u Bosni i Hercegovini.⁷ Sistem u kojem se „ispod radara” i uz političku podršku vlasti, kroz zloupotrebe državnog novca, ostvaruju milionski profiti namijenjeni povlaštenim pojedincima, u 2020. godini najbolje su oslikale dvije velike afere koje su razotkrili novinari – u Federaciji BiH tzv. afera „Respiratori”, sa krajnje sumnjivom nabavkom kineskih respiratora, u koju je uloženo deset miliona KM, te nabavka mobilne bolnice u RS-u po cijeni od 4,6 miliona KM, čija je stvarna vrijednost višestruko manja od plaćene. Za oba spomenuta slučaja tužilaštva su otvorila istragu i podigla optužnice.

4 Odluka je objavljena u Službenom listu BiH.

5 Procjenjuje se da su komercijalni prihodi medija smanjeni između 30 i 50%, rečeno je na konferenciji u Sarajevu 21.12.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/12/21/urednici-i-vlasnici-medija-bh-vlasti-moraju-donijeti-poseban-program-podrske-medijima/>

6 BH novinari, „Zastupnici Evropskog parlamenta traže poseban paket pomoći PBS-u u BiH”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 20.12.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/11/24/zastupnici-evropskog-parlamenta-traze-poseban-paket-pomoci-pbs-u-bih/>

7 Voanews, „Dan borbe protiv korupcije: BiH ide ka bezakonju i propasti institucija”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 15.12.2020. <https://ba.voanews.com/a/bih-dan-borbe-protv-korupcije/5692799.html>

Ograničavanje slobode medija, odnosno ograničenje pristupa informacijama od strane nadležnih institucija, posebno kriznih štabova i javnih bolnica, obilježili su također rad novinara tokom pandemije. U novembru i decembru 2020. u BiH su održani lokalni izbori na kojima su vladajuće nacionalne stranke SDA i SNSD izgubile nekoliko važnih gradskih centara sa pripadajućim općinama, među kojima i glavni grad Sarajevo te Banju Luku. Tokom predizborne kampanje nije zabilježen veći broj pritužbi na nejednaku zastupljenost političkih subjekata u medijima. Međutim, politički utjecaj na medije i dalje je evidentan, a posebno se manifestira kroz pojavu većeg broja *online* portala prije i za vrijeme izborne kampanje koje su finansirale pojedine političke strukture.

Prema podacima Regulatorne agencije za komunikacije (RAK), u BiH su registrirane ukupno 43 televizije i 143 radiostanice, emitirane putem zemaljske radiodifuzije, tri javna RTV-servisa i 53 nosioca dozvola za emitiranje putem drugih komunikacijskih mreža. Prema podacima Vijeća za štampu BiH, postoji devet dnevnih novina, 189 magazina (sedmičnih, mjesečnih ili periodičnih), te osam novinskih agencija. I dalje ne postoji registar online medija, pa tako nije poznat njihov tačan broj, ali pretpostavlja se da ih ima oko 2.000. Evidentiranje tačnog broja medija, posebno kada je riječ o web-portalima, dodatno otežava činjenica da ne postoji zakonska obaveza registracije i prijave vlasništva, odnosno javno istaknutog impresuma medija.⁸

U odnosu na vlasništvo i izvore prihoda, postoje tri vrste medija: privatni, s većinskim komercijalnim prihodima, javni RTV-sistem i lokalne radio i TV-stanice, finansirane novcem iz budžeta kantona i općina. Javni radiotelevizijski sistem čine Radio-televizija Bosne i Hercegovine (RTVBiH), Radio-televizija Federacije BiH (RTVFBiH) te Radio-televizija Republike Srpske (RTRS), koje se finansiraju putem RTV- pretplate. Javnim sredstvima vlade entiteta finansiraju dvije novinske agencije – FENA-u i SRNA-u. Jedan broj online medija djeluje u okviru nevladinih organizacija i finansiraju se iz međunarodnih fondova.

Prema Indeksu slobode medija Reportera bez granica (RSF), BiH je u 2020. zauzela 58. mjesto od 180 zemalja svijeta, što je za pet mjesta bolji poredak u odnosu na 2019. RSF navodi kako je polarizirana politička klima, obilježena stalnim verbalnim napadima i nacionalističkom retorikom, stvorila neprijateljsko okruženje za slobodu medija u BiH, a da uredničke politike odražavaju etničke podjele i govor mržnje.⁹ U izvještaju Evropske komisije za 2020, istaknuto je da su politički pritisci, zastrašivanja i prijetnje novinarima i novinarkama u BiH razlog za ozbiljnu zabrinutost, a vlasti i dalje umanjuju njihov značaj i slabo reaguju na ovakve pojave.¹⁰

8 *Media.ba*, „Samoregulacija online medija u BiH: Dezinformacije, anonimni portali i govor mržnje“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 25.10.2020. <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/samoregulacija-online-medija-u-bih-dezinformacije-anonimni-portali-i-govor>

9 Reporters without Borders, „BiH: Further collapse of public service broadcasters“, Paris: 2020, pristupljeno: 15.04.2020. <https://rsf.org/en/bosnia-herzegovina>

10 European Commission, „Bosnia and Herzegovina 2020 Report“, Brussels: 2020, pristupljeno: 15.10.2020, http://europa.eu/wp-content/uploads/2020/10/2020_bosnia_and_herzegovina_report.pdf

A1 Pravne garancije za slobodu medija i novinara i njihova primjena u praksi

Da li je zagantovano pravo na slobodu izražavanja i informacija? Obuhvaća li i pristup Internetu? Da li se pravne garancije primjenjuju u praksi?

Iako se medijski i pravni eksperti slažu u ocjeni da BiH generalno ima kvalitetne zakone koji garantiraju medijske slobode i sigurnost novinara, uključujući i slobodu izražavanja na internetu, a koji su najvećim dijelom usklađeni sa standardima EU, problem i dalje ostaje njihova neefikasna primjena, kao i različite sudske prakse i standardi u bosanskohercegovačkim entitetima i Brčko distriktu. Zakoni koji se odnose na medije i medijsku djelatnost u 2020. nisu se mijenjali, uprkos tome što su novinari, medijski radnici i strukovna udruženja upozoravali na potrebu unapređenja krivičnog zakonodavstva, kojim bi se procesuiranje odgovornih za prijetnje i napade na novinare učinilo efikasnijim. Istovremeno je ukazivano i na propuste u poštivanju postojećih zakona, te su brojne prijetnje i napadi na novinare i medijske radnike ostali nekažnjeni.¹¹

¹¹ Nedim Pobrić, „Istrage i procesuiranje napada na novinare i medijske radnike u BiH“, Sarajevo:2020, pristupljeno: 12.12.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/11/Istrage-i-procesuiranje-napada-na-novinare-u-BiH.pdf>

Da li je medijsko zakonodavstvo razvijeno u transparentnom i inkluzivnom procesu uz konsultacije sa relevantnim profesionalnim udruženjima?

Tokom 2020. bilo je aktuelno nekoliko inicijativa za izmjenu krivičnih zakona i zakona o kleveti sa ciljem poboljšanja sigurnosti novinara i medijskih sloboda.¹² Stručnjaci ističu da postojeći zakoni ne osiguravaju adekvatan pristup informacijama za novinare te da bosanskohercegovačko zakonodavstvo ne poznaje napad na novinare kao posebno krivično djelo, a što bi trebalo biti izmijenjeno s obzirom na činjenicu da se novinari i mediji bave djelatnošću od šireg značaja za javnost.¹³ Problem i dalje ostaje nepostojanje jedinstvenog registra medija, odnosno zakona o transparentnosti medijskog vlasništva i transparentnog finansiranja medija.

Da li je bilo pokušaja državnih vlasti da nametnu licenciranje ili druge striktno zahtjeve za osnivanje štampanih i online medija? Da li ti zahtjevi prevazilaze puku registraciju firme i poreza?

Tokom 2020. nije bilo promjena u uslovima za osnivanje štampanih i online medija, ali, generalno, atmosfera za rad svih medija je bila mnogo teža nego prethodnih godina zbog krizne situacije nastale u vezi s pandemijom. Dio mjera koje su donosile vlasti u BiH u toku pandemije COVID 19 – odluke, uredbe i naredbe – utjecao je i na rad novinara i ograničavao pravo na slobodu izražavanja. Uz objašnjenje da vode borbu protiv lažnih vijesti i sprečavaju širenje panike, vlasti su posebnim odlukama zaprijetile visokim novčanim kaznama novinarima, kao i građanima koji se koriste društvenim mrežama.¹⁴ Pod izgovorom zaštite od širenja virusa, organizirane su konferencije za štampu bez prisustva novinara, sa unaprijed postavljenim i odabranim pitanjima. Neke od konferencija za štampu čak su postale platforme za obračun s novinarima zbog navodnog „netačnog i zlonamjernog izvještavanja“, do direktnih optužbi novinarima koji se bave istraživačkim novinarstvom da su „preuzeli ulogu institucija.“¹⁵

Da li je bilo pokušaja vlasti da ograniče pravo na pristup Internetu ili da blokiraju ili filtriraju Internet sadržaj?

Na prijedlog MUP-a RS-a, početkom aprila 2020, predsjednica Republike Srpske Željka Cvijanović donijela je Uredbu sa zakonskom snagom o zabrani izazivanja panike i nereda za vrijeme vanrednog stanja.¹⁶ Uredba se odnosila na „iznošenje ili prenošenje lažnih vijesti ili tvrdjenja kojima se izaziva panika ili teže narušava javni red i mir ili onemogućava ili značajnije ometa sprovođenje odluka i mjera državnih organa, drugih institucija i organizacija koji vrše javna ovlaštenja“. Ova se zabrana, istaknuto je, „odnosi i na radnje učinjene putem sredstava javnog informisanja, društvenih mreža ili drugih sličnih sredstava“ (član 2. Uredbe, stavovi 1 i 2), a zapriječene su novčane kazne u rasponu od 1.000 do 9.000 KM. Naredbu „o zabrani javnog iznošenja i prenošenja lažnih informacija u vezi sa korona virusom“ nedugo nakon Vlade RS-a donio je i Krizni štab Brčko distrikta.¹⁷ Istovremeno, Federalna uprava policije (FUP) je do kraja marta podnijela pet prijava tužilaštvima o slučajevima „u kojima se putem društvenih mreža širila panika objavom dezinformacija i lažnih vijesti“,¹⁸ te imenovala tim koji „24 sata prati sva krivična dešavanja ili zloupotrebe položaja, kao i širenje panike“ i najavljuje da će „blokirati profile na društvenim mrežama“. Slične mjere, odnosno naredbe koje su unutar medijske zajednice protumačene kao grubo atak na slobodu medija i pokušaji cenzure, donošene su i na lokalnim nivoima.¹⁹ Pod pritiskom medija, novinarskih udruženja i javnosti, kao i dijela međunarodnih organizacija, sporne uredbe i odluke na koncu su povučene u oba bosanskohercegovačka entiteta, a obustavljeni su i prekršajni postupci protiv 18 osoba zbog navodnog širenja panike i lažnih vijesti.

Obavlja li regulatorno tijelo svoje funkcije na neovisan i nediskriminatoran način? Da li se izdavanje dozvola i drugi propisi za emitovanje sprovode na fer i neutralan način?

Brojni novinari i predstavnici akademske zajednice i javnosti godinama imaju prigovore na rad Regulatorne agencije za komunikacije (RAK), koja je nadležna za regulisanje elektronskih medija. Posljednji argument u pri-

12 U junu 2020. Narodna skupština RS-a nije prihvatila propisivanje posebnog krivičnog djela – „Sprečavanje novinara u vršenju profesionalne dužnosti“; Parlament BiH prihvatio inicijativu za izmjene Zakona o zaštiti od klevete.

13 Jasminka Džumhur, ombudsman za ljudska prava BiH, intervjuirala Maja Radević, 03.12.2020.

14 Mehmed Halilović i Amer Džihana, „Ograničavanje prava na slobodu izražavanja u BiH u toku trajanja pandemije COVID-19“, Sarajevo: Council of Europe, June 2020, pristupljeno: 13.11.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/04/ogranicavanje-prava-na-slobodu-izrazavanja-u-bih-u-toku-trajanja-pandemije-covid-19/>

15 Ibid.

16 „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 32, 6. april 2020.

17 „Službeni Glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 15/2020.

18 Detektor.ba, „Podneseno pet prijava za širenje panike na internetu u Federaciji“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 08.04.2020. <https://detektor.ba/2020/03/30/podneseno-pet-prijava-za-sirenje-panike-na-internetu-u-federaciji/>

19 BH novinari, Javni zahtjev Opcinskom štabu CZ Stari Grad Sarajevo za povlačenje naredbe o cenzuri medija, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 13.11.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/04/20/bh-novinari-javni-zah-tjev-opcinskom-stabu-cz-stari-grad-sarajevo-za-povlacenje-naredbe-o-cenzuri-medija/>

log takvim tvrdnjama bio je izbor novog direktora RAK-a Draška Milinovića, kojeg je Vijeće ministara BiH imenovalo na tu funkciju u julu 2020. Milinović je bivši direktor RTRS-a, javnog servisa koji je, zbog kršenja kodeksa i tendencioznog izvještavanja, RAK sankcionirao u više navrata.²⁰

Da članovi Vijeća RAK-a rade pod političkim pritiscima potvrdio je i bivši predsjedavajući i član tog tijela Plamenko Čustović, koji je podnio ostavku nakon prijedloga većine članova Vijeća RAK-a za imenovanje Draška Milinovića.

– Radi se evidentno o pritiscima koji dolaze od strane politike. Još prije nego što je konkurs raspisan, bilo je govora da će gospodin Milinović biti imenovan za direktora RAK-a, što je nama bilo smiješno jer kako neko može predvidjeti da ćemo mi glasati za gospodina Milinovića. Mi smo se čak malo ismijavali s tim... Nažalost, kada je došlo do glasanja, ispostavilo se da to nije bila prazna prijetnja, nego da je to odrađeno – izjavio je Čustović.

Da li se zakonske odredbe o državnom oglašavanju u medijima zloupotrebljavaju zbog političkog utjecaja na uređivačku politiku? Da li je raspodjela državnih sredstava transparentna, poštena i nediskriminatorna?

Podaci o iznosima koji se dodjeljuju medijima iz budžeta uglavnom nisu javno dostupni, a kriteriji dodjele tog novca nisu jasno definirani ni na jednom nivou vlasti (državni, entitetski, lokalni). Dio medija je u 2020. dobio određena sredstva od entitetskih vlada namijenjena saniranju ekonomskih posljedica pandemije, no vlasnici i urednici medija naglašavaju da je ta pomoć nedovoljna u odnosu na drastičan pad prihoda u javnim i privatnim medijima.²¹ Ne postoje posebni fondovi za produkciju medijskih sadržaja od javnog interesa.

Koji su mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina?

Također, ne postoji poseban mehanizam finansiranja medijskih sadržaja namijenjenih nacionalnim manjinama u okviru javnih medija, čija je zakonska obaveza produk-

cija sadržaja na jezicima nacionalnih manjina najmanje jednom sedmično.²²

Da li su autonomija i nezavisnost javnog servisa zagarantovani i efikasno zaštićeni? Da li finansijski okvir osigurava njegovu nezavisnost i stabilnost? Da li nadzorno tijelo predstavlja društvo u cjelini?

Tri javna emitera u BiH i dalje su izložena snažnim političkim utjecajima, posebno putem politički kontroliranih upravnih odbora, sa zabrinjavajućim trendom autocenzure. Država nije uvela odgovarajući model za prikupljanje taksi za emitiranje koji bi osigurao finansijsku održivost i političku neovisnost javnih emitera. Korporacija za javni servis, kako je propisano odgovarajućim zakonom, nikada nije uspostavljena. Zakon o javnom RTV-sistemu iz 2003. godine provodi se samo djelimično, a entitetski zakoni nisu usklađeni s njim. Neusklađenost s praksom EU čini da sadašnji način finansiranja lokalnih javnih emitera iz budžeta otvara mogućnosti za politički pritisak i utjecaje.²³

A2 Efekti zakona o kleveti na novinare

Jesu li odredbe zakona o kleveti stroge i štite li državne službenike? Koji su glavni nedostaci ovih zakona?

Iako su zakoni o zaštiti od klevete u BiH, na entitetskim nivoima i u Brčko distriktu, generalno kvalitetni, njihove odredbe nisu usklađene, a najveća zajednička manjkavost je nepoštovanje prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u samoj primjeni zakona. Ohrabrujuća je inicijativa parlamentarnog zastupnika Damira Arnauta koja je usvojena u Parlamentarnoj skupštini BiH²⁴ za izmjene postojećih zakona o zaštiti od klevete, kojima se predviđaju „strožiji“ standardi prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja klevete u slučajevima tužbi javnih ličnosti u odnosu na privatne osobe, što je standard ESLJP-a. Od usvajanja ove inicijative do izmjena zakona o kleveti proći će još neko vrijeme, ali je pohvalna sama činjenica

20 Media.ba, „Draško Milinović imenovan za novog direktora RAK-a“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 13.11.2020. <https://www.media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/drasko-milinovic-imenovan-za-novog-direktora-rak>
21 BH novinari, „Urednici i vlasnici medija: Bh. vlasti moraju donijeti poseban program podrške medijima“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 15.11.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/12/21/urednici-i-vlasnici-medija-bh-vlasti-moraju-donijeti-poseban-program-podrske-medijima/>

22 Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH, čl. 15. i 16.
23 Izvještaj Evropske komisije o BiH za 2020. godinu, Brussels: 2020, pristupljeno: 23.12.2020. http://europa.eu/wp-content/uploads/2020/10/2020_bosnia_and_herzegovina_report.pdf
24 BH novinari, „Političari moraju prihvatiti kritiku u medijima kao dio slobode izražavanja, a ne kao klevetu“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 28.09.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/03/17/politiciari-moraju-prihvatiti-kritiku-u-medijima-kao-dio-slobode-izrazavanja-a-ne-kao-klevetu/>

ca da je većina političara – zastupnika u državnom parlamentu prepoznala ovaj problem, te daje nadu da će se broj tužbi javnih zvaničnika protiv novinara smanjiti u budućnosti, a rad domaćih sudova uskladiti sa evropskom praksom.²⁵

Koliko su tužbi protiv novinara pokrenuli državni zvaničnici i političari u proteklih godinu dana?

Novinari u BiH i dalje se suočavaju sa velikim brojem tužbi za klevetu koje protiv njih podnose politički zvaničnici, pravosudni djelatnici i drugi javni funkcioneri. Prema registru Linije za pomoć novinarima, u julu 2020. bilo je aktivno 289 tužbi za klevetu protiv novinara i medija.²⁶

U kojoj su mjeri sudske odluke protiv novinara politički motivirane? Kakve su kazne izrečene?

Tužbe političara i predstavnika pravosuđa protiv novinara izazivaju pažnju javnosti zbog velikog broja takvih tužbi, ali i činjenice da ove dvije profesije demonstriraju svoju društvenu moć kroz dovođenje novinara pred sudove, čime se vrše politički i institucionalni pritisci na medije. Međutim, u javnosti se sve češće nameće i tema o eventualnom pritisku medija na tužioce i sudove kroz objavu odedenih sadržaja.²⁷

Da li sudovi prepoznaju uspostavljeni mehanizam samoregulacije? Prihvataju li valjanost objavljenog demantija, ispravke ili izvinjenja?

Većina bosanskohercegovačkih sudova uzima u obzir demantije, izvinjenja i ispravke netačnih navoda u medijima kada procesuiraju tužbe za klevetu te rijetko odobrava nematerijalnu štetu u iznosima većim od 5.000 konvertibilnih maraka (oko 2.500 eura). Radi pravne sigurnosti, medijska zajednica predlaže zakonsko definiranje maksimalnog iznosa nematerijalne štete, dok pravni eksperti traže eventualno uvođenje posebne takse za pokretanje tužbi za klevetu jer značajan broj tužbi bude povučen.²⁸

Sudovi u BiH izuzetno rijetko primjenjuju navedenu praksu Evropskog suda, iako su, prema članu II.

25 Damir Arnaut, intervjurala Maja Radević, 25.04.2020.

26 Media.ba, „U BiH aktivno 289 tužbi za klevetu protiv novinara i medija“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 25.12.2020. <https://media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti-u-bih-aktivno-289-tuzbi-za-klevetu-protiv-novinar-a-i-medija>

27 Arben Murtezić, direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH, intervjurala Maja Radević, 23.12.2020.

28 Biljana Radulović, advokatica Linije za pomoć novinarima, intervjurala Maja Radević, 15.12.2020.

Ustava BiH, obavezni to raditi. Svijetao primjer domaće prakse je odluka suda iz Visokog, koji se u svojoj presudi eksplicitno pozvao na praksu ESLJP-a kada je odbacio tužbu protiv novinara i medija za klevetu koju je podnijela načelnica navedene općine. Ipak, da su ovakvi slučajevi izuzetak, a ne pravilo, dokazuju presude Osnovnog suda u Banjoj Luci, koji je u potpuno istovjetnom predmetu, po dvije tužbe za klevetu koje je podnio novinar Vladimir Kovačević, donio dvije različite presude: <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/11/Presude-za-klevetu-Banja-Luka-BOS..pdf>

Šta novinari misle o zakonu o kleveti? Jesu li obeshrabreni da istražuju i pišu kritički?

Novinari tužbe uglavnom doživljavaju kao pritisak na njihov rad, posebno kada su tužiocima javni funkcioneri i osobe na pozicijama moći, a u rad pravosuđa nemaju povjerenja. Paralelno s podnošenjem tužbi za klevetu, tužiocima često postavljaju ultimativne zahtjeve medijima za brisanje spornih sadržaja.²⁹ Veliki broj tužbi za klevetu protiv bosanskohercegovačkih medija istaknut je i u izvještaju američkog State Departmenta³⁰ o stanju ljudskih prava u svijetu, gdje se navodi kako sudovi u BiH često ne prave distinkciju između različitih medijskih žanrova, poput vijesti i komentara, te da dugotrajni sudski postupci finansijski iscrpljuju novinare i medijske kuće. „Godine pogrešne primjene zakona dovele su do direktnog pritiska na novinare i medije u BiH, koji je ugrozio pravo na slobodu izražavanja“, stoji u izvještaju.

A3 Pravna zaštita političkog pluralizma u medijima

Da li je politički pluralizam u medijima reguliran medijskim zakonodavstvom mimo izbornih procesa? Koje su obaveze javnih servisa, a koje privatnih emitera u vezi s političkim pluralizmom mimo izbornih procesa?

Poštovanje pluralizma informacija, te raznovrsnosti političkih, religijskih i drugih ideja dio je entitetskih zakona o javnim RTV-servisima, kao i Zakona o komunikacijama BiH, u kojem se navodi da regulatorni principi emitiranja obuhvataju zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mi-

29 Fokus grupa sa novinarima lokalnih medija u BiH, 18.12.2020.

30 State Department, „Bosnia and Herzegovina 2019 Human Rights Report“, pristupljeno: 15.12.2020. <https://ba.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/270/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf>

šljenja „poštujući općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i nepristrasnosti“.³¹

Je li regulatorno tijelo dužno nadzirati i štitiiti politički pluralizam izvan izbornih procesa? Koje su zakonske obaveze medija tokom predizbornih kampanja? Koje tijelo vrši monitoring nad elektronskim i štampanim medijima?

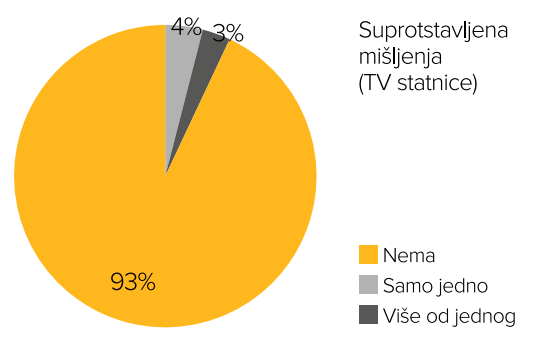
Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) obavezna je da vodi računa o poštivanju političkog pluralizma u elektronskim medijima tokom cijele godine, ali monitoring se vrši samo na osnovu konkretnih zahtjeva publike i tokom predizbornih kampanja. Djelovanje medija u predizbornoj kampanji regulirano je Izbornim zakonom BiH. Manjkavost ovog zakona je u tome što se njegove odredbe većinom odnose na elektronske medije a manjim dijelom na štampane, dok online mediji ne podliježu zakonskim pravilima. Poštivanje profesionalnih standarda u štampanim i online medijima prati samoregulatorsko tijelo – Vijeće za štampu i online medije u BiH.³²

Imaju li političke stranke i kandidati pošten i jednak pristup medijima izvan izbornih procesa?

Medijski sadržaji rijetko uključuju više od dva sagovornika/izvora za određenu temu sa rijetkim izuzecima u debatnim emisijama pred izbore. Čak u 95% medijskih sadržaja u lokalnim medijima uopće nema suprotstavljenih mišljenja i sučeljavanja argumenata, što je apsolutno pokazatelj izostanka pluralizma.³³

Imaju li političke stranke i kandidati fer i jednak pristup medijima tokom predizbornih kampanja?

Za osnivanje online medija nije potrebna dozvola regulatornih tijela, pa se uoči predizbornih kampanja pojavljuje veliki broj novih portala. Pod krinkom „informativnih“ news portala, oni ciljano daju prostor određenim političarima ili političkim partijama, favorizirajući ih i izvještavajući u njihovu korist. Sa druge strane, ti portali političke protivnike predstavljaju u negativnom svje-

Slika 1. Prisustvo suprotstavljenih mišljenja u medijskim sadržajima lokalnih medija

tu ili u potpunosti izostaju sadržaji koji se tiču njihovih aktivnosti.³⁴ Posmatrači Koalicije „Pod lupom“ zabilježili su 79 slučajeva pristrasnog izvještavanja medija uoči lokalnih izbora 2020, te prenošenja neprimjerenog govora funkcionera ili kandidata na izborima. Izloženost medija pritiscima različite vrste zabilježena je u 19 općina/gradova.³⁵

A4 Sloboda rada i udruživanja novinara – pravne garancije i praksa

Moraju li novinari imati licence od države za rad? Je li bilo pokušaja u proteklih godinu dana da država uvede takve licence?

Novinarke i novinari u Bosni i Hercegovini ne moraju imati licence za rad od države i u 2020. godini nisu zabilježeni pokušaji uvođenja takvih licenci. U većini medija prilikom zapošljavanja od novinara se zahtijeva visoka stručna sprema, odnosno završen studij žurnalistike ili drugi fakultet društvenog smjera. Sloboda rada i sindikalnog djelovanja u medijskoj industriji definirana je postojećim entitetskim zakonima o radu, kao i nizom drugih zakona (krivično zakonodavstvo BiH, zakoni o štrajku, zakoni o javnom redu i miru, zakoni o zaštiti od klevete...).

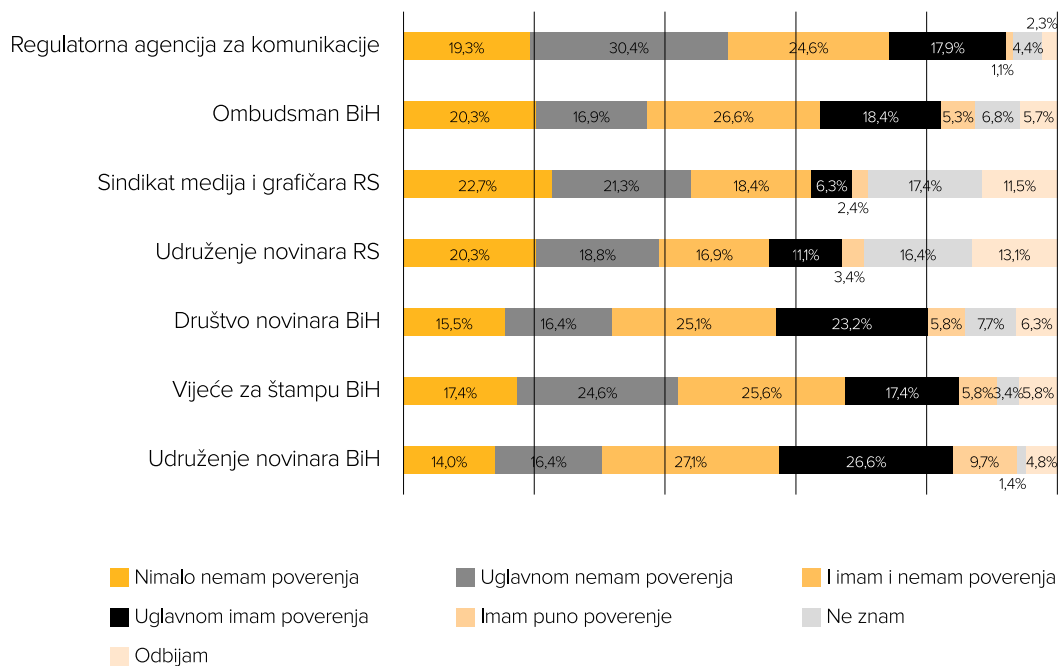
31 Zakon o komunikacijama BiH, član 4.

32 Maja Radević, Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u BiH 2019, Sarajevo: BH Novinari, 2020, pristupljeno: 25.11.2020. <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2020/12/BiH-BiH-2019.pdf>

33 BH novinari, Monitoring sadržaja lokalnih medija u BiH, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 25.11.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/11/Lokalni-mediji-%E2%80%93-kvalitet-medijskih-sadr%C5%BEaja-i-informacija-za-gra%C4%91ane-pluralizam-mi%C5%A1ljenja-i-razli%C4%8Ditost-izvora-informacija.pdf>

34 Vuk Vučetić, dr. komunikologije i prof. Filozofskog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu, intervjuirala Maja Radević, 19.09.2020.

35 Koalicija „Pod lupom“, Izvještaj o dugoročnom posmatranju Lokalnih izbora 2020. u BiH, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 18.12.2020. file:///D:/Downloads/Drugi%20preliminarni%20izvjestaj%20o%20dugorocnom%20posmatranju%20Lokalnih%20izbora%202020.%20godine.pdf

Slika 2. Nivo povjerenja ispitanika u institucije koje se bave medijima

Jesu li novinari organizirani u sindikate i ako da, na koji način? Postoje li pritisci na sindikalne lidere i ostale članove sindikata? Da li su novinari slobodni da se učlanjuju u sindikate?

Na državnom i entitetskim nivoima, te u okviru javnih servisa postoji nekoliko sindikalnih organizacija koje okupljaju medijske radnike. Najbrojniji su Sindikat medija i grafičara RS-a, koji ima oko 800 članova, i Samostalni sindikat radnika u BHRT-u sa oko 500 članova. Generalno, medijski radnici, uključujući i novinare, uglavnom su članovi sindikata u okviru javnih servisa i javnih lokalnih RTV-stanica. Većina njihovih zahtjeva odnosi se na ugovore o radu, visinu primanja i napredovanja u poslu.³⁶ Među novinarima prevladava mišljenje da javni mediji većinom nemaju kvalitetne sindikate i da su predstavnici sindikata naklonjeni pojedinim političkim strukturama. Novinari veoma slabo poznaju vlastita prava, kodekse i pravilnike o radu medijskih kuća u kojima rade i općenito su pasivni kada je riječ o poboljšanju njihovog statusa.³⁷

Jesu li novinari organizirani u profesionalna udruženja i ako da, kako? Postoje li pritisci na njihove organizacije ili na pojedine članove?

Postoji nekoliko strukovnih udruženja i organizacija koje se bave zaštitom prava novinara i medija u BiH, među kojima su najaktivniji: Udruženje/Udruga BH novinari, Društvo novinara BiH, Udruženje novinara RS-a, Sindikat medija i grafičara RS-a, Institucija ombudsmana za ljudska prava, te regulatorna tijela: Vijeće za štampu i online medije i Regulatorna agencija za komunikacije (RAK). Ne postoji nijedan sindikat koji u svom članstvu ima isključivo novinare i bavi se svim njihovim pravima. Već godinama se unutar novinarske zajednice nameće potreba formiranja sindikata novinara na nivou države. Taj zahtjev ponovo je aktueliziran na sjednici UO BH novinara u oktobru 2020, a kasnije je prihvaćen i na Skupštini Udruženja/Udruge.³⁸ Novinari se najčešće obraćaju Udruženju/Udrugi BH novinari radi zaštite njihovih prava (23,7%), zatim Regulatornoj agenciji za komunikacije (11,1%), te Vijeću za štampu i online medije BiH i Instituciji ombudsmana za ljudska prava (po

³⁶ Damir Smital, predsjednik SSR BHRT-a, intervjuirala Maja Radević, 26.09.2019.

³⁷ Fokus grupa sa novinarima lokalnih medija u BiH, 18.12.2020.

³⁸ BH novinari, „Izveštajna skupština BH novinara: U protekle tri godine 500 novinara koristilo usluge Linije za pomoć novinarima“, Sarajevo: 2020, pristupljeno 12.11.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2021/01/15/izveštajna-skupstina-bh-novinaru-u-protekle-tri-godine-500-novinaru-koristilo-usluge-linije-za-pomoc-novinarima/>

10,1%).³⁹ Međutim, nivo povjerenja u institucije koje se bave zaštitom prava novinara i medija relativno je nizak.

Kao razloge zašto nisu članovi nekog od strukovnih udruženja, novinari najčešće navode da su udruženja postala dovoljna sama sebi i gledaju samo lične interese, a pored toga navode nepovjerenje u rad tih udruženja, te nejedinstvo među samim novinarskim udruženjima.⁴⁰

BH novinari su u 2020. zabilježili nekoliko slučajeva pritisaka na ovo udruženje. U martu ove godine Fahrudin Radončić, tadašnji predsjedavajući Koordinacionog tijela BiH za zaštitu i spašavanje i ministar sigurnosti BiH, pokušao je, putem političkih manipulacija i netačnog tumačenja, osporiti legitimni zahtjev BH novinara za formiranje medijskog poola i stvaranje epidemiološki i zdravstveno sigurnih uslova za rad novinara koji prate zblivanja u vezi s koronavirusom. Ivan Šušnjar, vlasnik portala Poskok.info, na društvenim mrežama je optuživao generalnu tajnicu BH novinara Borku Rudić da je za vrijeme rata „pozivala Srbe Konjica i Jablanice da se jave u logore“. Nakon što su „BH novinari“ objavili autorski tekst tadašnjeg predsjednika VSTV-a Milana Tegeltije o novinarima i tajnom snimanju, dio kolega kritizirao je Udruženje/Udrugu zbog toga što su pozvali Tegeltiju da iznese svoj stav o ovoj temi.

Postoji li Vijeće za štampu i kako je ono organizirano? Postoje li pritisci na predstavnike Vijeća za štampu?

Vijeće za štampu i online medije u BiH, koje djeluje kao samoregulatorno tijelo, u 2020. godini zaprimilo je ukupno 915 žalbi. Najveći broj žalbi odnosio se na govor mržnje u komentarima posjetilaca web-portala, kao i na kršenje mogućnosti odgovora, uredničku odgovornost, te tačno i fer izvještavanje.⁴¹ Iako nisu bili izloženi direktnim prijetnjama, članovi Vijeća za štampu bili su izloženi neprijatnim reakcijama žalbenika i urednika medija nezadovoljnih ishodima pojedinih žalbenih postupaka.

A5 Pravna zaštita novinarskih izvora

Kako je zakonom garantovana povjerljivost izvora novinara? Pod kojim okolnostima pravo na zaštitu njihovih izvora može biti ograničeno?

Zakoni o zaštiti od klevete definiraju da „novinar i drugo fizičko lice koje je redovno ili profesionalno uključeno u novinarsku djelatnost traženja, primanja ili saopćavanja informacija javnosti, koje je dobilo informaciju iz povjerljivog izvora ima pravo da ne otkrije identitet tog izvora“. Ovo pravo omogućuje novinaru da ne otkrije bilo koji dokument ili činjenicu koji bi mogli razotkriti identitet izvora.⁴² Povjerljivost novinarskih izvora definirana je i Kodeksom za štampu i online medije BiH,⁴³ kao i zakonima o krivičnom postupku.⁴⁴ Zaštita novinarskih izvora bila je jedna od glavnih tema medijske i pravosudne zajednice u BiH tokom 2020. Zakonska regulativa u ovoj oblasti dobro je uređena, ali pojedini političari i predstavnici najviših pravosudnih institucija su problematizirali izvore objava tajno sačinjenih audio- i videosnimaka te fotografija u medijima. Zakoni o krivičnom postupku propisuju da novinar u svrhu zaštite izvora informacija ne može biti saslušan kao svjedok, ali istovremeno definiraju „protivpravno pribavljanje tajnih podataka“ i njihovu neovlaštenu upotrebu, što predstavlja krivično djelo.⁴⁵

Jednu od najvećih medijskih afera u 2020. izazvao je audiosnimak koji je objavio portal Istraga.ba, a na kojem se čuje predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) BiH Milan Tegeltija kako s članicom VSTV-a Milijanom Buhom razgovara o zaposlenju njene sestre u pravosudnim institucijama. Nakon objave ovog snimka, Tegeltija je javno optužio uposlenike Obavještajno-sigurnosne agencije BiH da su ga nezakonito snimali i te snimke dostavili medijima, te je čak utvrdio da je na taj način ugrožen njegov život i sigurnost. Pod pritiskom javnosti i međunarodne zajednice, Tegeltija je nedugo nakon objave snimka dao ostavku na funkciju predsjednika i člana VSTV-a.

³⁹ BH novinari i Pro Educa, „Ljudska prava novinara u BiH 2019.“, Sarajevo: 2019, pristupljeno: 12.11.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/Ljudska-prava-novinar-a-2019.pdf>

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Dženana Burek, predsjednica Vijeća za štampu i online medije u BiH, intervjuirala Maja Radević, 26.12.2020.

⁴² Zakon o zaštiti od klevete FBiH, član 9. Ova odredba identična je i u zakonima RS-a i Brčko distrikta <https://advokat-prijavorac.com/zakoni/Zakon-o-zastiti-od-klevete-FBiH.pdf>

⁴³ Kodeks za štampu i online medije BiH, član 13. https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

⁴⁴ Zakon o krivičnom postupku BiH. <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/zakon-o-krivicnom-postupku-bosne-i-hercegovine.html>

⁴⁵ Sena Bajraktarević, Nihada Jeleč, „Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora“, Sarajevo: 2013, pristupljeno: 25.10.2020. <https://www.parlament.ba/Publication/Read/3945?title=zastita-povjerljivosti-novinarskih-izvora-&pageId=0>

Zakon istovremeno propisuje da se samo odlukom su- da može utvrditi da li je „tajno snimanje” krivično djelo ili je novinar postupio u interesu javnosti.⁴⁶ Međutim, no- vinari smatraju da se ovakve odredbe ne mogu odno- siti na njih u situacijama kada objavljuju tajno snimljene sadržaje do kojih su došli posredstvom svojih izvora, a koji služe javnom interesu sa ciljem otkrivanja korupci- je ili drugih krivičnih djela.⁴⁷ Sa druge strane, javni funk- cioneri koji su tajno snimani ne priznaju da u takvim si- tuacijama postoji javni interes, već ističu kako su medi- ji objavom ovakvih snimaka povrijedili njihovo pravo na privatnost.⁴⁸

Da li vlasti poštuju povjerljivost izvora novinara? Da li je bilo naredbi novinarima da otkriju svoje izvore i je li to bilo opravdano radi zaštite javnog interesa?

Nadležne institucije u BiH do sada nisu zvanično zahti- jevale od novinara da otkriju svoje izvore informacija. Ipak, novinari često ističu da su nakon objava istraživač- kih priča posredno izloženi raznim vrstama pritiska da otkriju na koji su način došli do određenih informacija.⁴⁹

Da li se novinari osjećaju slobodnim da traže pristup i održavaju kontakt sa izvorima informacija?

Pitanje izvora informacija nerijetko problematiziraju oni o kojima mediji pišu nastojeći da stvore pritisak na no- vinare kako bi otkrili izvore, odnosno, da dokažu da objavljuvanje pojedinih podataka nije u javnom intere- su. Sa jedne strane, sukobljava se princip vlasti, koja že- li zaštititi svoju netransparentnost i moguće kriminalne radnje, a, sa druge, načelo javnosti i medija kao „instru- menta” građana, koji traže da sve što je u javnom intere- su bude dostupno, vidljivo i provjerljivo, čak i ukoliko se do informacija ne dolazi uvijek na „korektan” način. Iako

uglavnom uspijevaju zaštititi svoje izvore, istraživački novinari smatraju da je ta borba neravnotežna sve dok su zakonske, represivne poluge i alati u rukama vlasti.⁵⁰

A6 Zaštita prava na pristup informacijama

Koja su zakonska pravila o pristupu službenim dokumentima i informacijama relevantnim za novinare? Koriste li novinari ova pravila? Pridržavaju li se vlasti pravila bez odlaganja?

Pravo na pristup informacijama u BiH uređeno je zako- nima o slobodi pristupa informacijama usvojenim na dr- žavnom i entitetskom nivou 2000. i 2001. godine. U pri- mjeni zakona na strani javnih organa evidentne su sla- bosti koje se ogledaju u sljedećem: odugovlačenju po- stupka donošenja odluke o pristupu informacijama (u prvostepenom i drugostepenom postupku), donošenju rješenja koja ne omogućavaju novinarima nastavak žal- benog postupka, formalnom udovoljavanju novinarima uz uskraćivanje svih traženih informacija, kao i čestoj praksi javnih organa da odbijaju pristup informacijama pozivanjem na zaštitu ličnih podataka.⁵¹

Da li su državne vlasti generalno transparentne? Da li imaju otvorene, nediskriminatorne i poštene odnose prema medijima ili teže da rade u tajnosti? Odnose li se državne institucije selektivno prema politički naklonjenim medijima? Koliko su vlade i ministarstva otvoreni za javnost?

Istraživanje Transparency Internationala (TIBiH)⁵² za 2020. pokazalo je da su napravljeni pomaci u pristupu informacijama kada je riječ o javnim ustanovama i jav- nim preduzećima u odnosu na ranije godine istraživa- nja, ali da su oni nedovoljni. Zbog šutnje uprava, ili pot- punog ignoriranja zahtjeva, TIBiH podnio je žalbe protiv više od 100 od ukupno 737 javnih ustanova koje su obu- hvaćene istraživanjem. Iz godine u godinu povećava se i broj žalbi Instituciji ombudsmena za ljudska prava zbog

46 U članu 188. Krivičnog zakona FBiH stoji: „Ko putem posebnih radnji bez odobrenja prisluškuje, ili zvučno snimi razgovor ili izjavu koja mu nije namijenjena, omogućiti nepozvanoj osobi da se upozna sa razgovorom ili izjavom koja je neovlašćeno prisluškivana, ili zvučno snimljena, ili ko neosnovano prisluškuje ili snimi tuđe poruke u računalskom sustavu, kaznit će se novčanom kaznom, ili kaznom zatvora do tri godine.”

47 Senad Avdić, „O prisluškivanju, medijima i cijeni istraživačkog novinarstva”, BH novinari, 23.09.2020, pristupljeno: 10.11.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/09/23/senad-avdic-o-prisluškivanju-medijima-i-cijeni-istrazivackog-novinarstva/>

48 Milan Tegeltija, „Zašto novinar nema pravo da objavi nezakonito sačinjen snimak”, BH novinari, 22.09.2020, pristupljeno: 10.11.2020, <https://bhnovinari.ba/bs/2020/09/22/milan-tegeltija-zasto-novinar-nema-pravo-da-objavi-nezakonito-sacinjen-snimak/>

49 Zinaida Đelilović, „Ako snimak otkriva krivično djelo, onda je javni interes iznad privatnog”, bilten E-novinar, br. 76, pristupljeno: 10.11.2020. https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/76-IZDANJE-E-NOVINAR-BHS-converted_final.pdf

50 Senad Avdić, glavni i odgovorni urednik „Slobodne Bosne”, intervjuirala Maja Radević, 20.11.2020.

51 Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH, „Specijalni izvještaj o iskustvima o primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama u BiH”, Banja Luka: 2019, pristupljeno: 24.11.2020. <https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen-doc2020020515415139bos.pdf>

52 Vidportal.ba, „TI BiH: Napravljeni pomaci u pristupu informacijama, ali nedovoljni”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 24.11.2020. <https://vidportal.ba/2020/09/transparency-international-napravljeni-pomaci-u-pristupu-informacijama-ali-nedovoljni/>

kršenja prava na slobodan pristup informacijama.⁵³ Pandemija COVID-19 poslužila je mnogim javnim institucijama kao izgovor za uvođenje „tihe cenzure” i ograničavanja pristupa javnim informacijama. Anketa BH novinara pokazala je da više od 83% novinara/ki smatra da krizni štabovi nisu omogućili objektivno i sveobuhvatno informiranje građana o koronavirusu. Više od 39% anketiranih navelo je da su na konferencijama za štampu dobijali djelimične informacije, a samo 16,7% novinara/ki navode da je dobijeni odgovor sadržavao ključne informacije.⁵⁴ Pod krinkom borbe protiv lažnih vijesti i širenja panike, dio bosanskohercegovačkih vlasti je posebnim odlukama zaprijetio visokim novčanim kaznama novinarima, kao i građanima koji se koriste društvenim mrežama.⁵⁵ Zabilježeni su slučajevi izbjegavanja institucija da odgovore nekim medijima, dok su istovremeno tražene informacije dostavljane „probranim” medijima,⁵⁶ donošene su odluke o zabrani prisustva novinara na konferencijama za štampu,⁵⁷ a javni zvaničnici su izbjegavali odgovoriti na kritička pitanja i ona o svrsishodnosti pojedinih mjera povezanih s pandemijom.⁵⁸

Da li su sudovi transparentni? Da li je pristup medijima pravnim postupcima omogućen na nediskriminatornoj osnovi i bez nepotrebnih ograničenja?

Novinari i medijski eksperti otvoreno kritiziraju netransparentnost pravosudnih institucija, a posebno zatvorenost Tužilaštva BiH. Gordana Tadić, glavna tužiteljica državnog Tužilaštva, već godinama ne dozvoljava tužiocima da direktno komuniciraju sa medijima i istupaju u javnosti, što onemogućava adekvatno izvještavanje medija o radu ove institucije.⁵⁹

Da li je omogućen javni pristup sjednicama Parlamenta? Postoje li ograničenja za novinare u praćenju rada Parlamenta?

Većina sjednica parlamenata u 2020. održavala se putem online platformi koje su novinari mogli nesmetano pratiti, a neke od sjednica prenošene su i uživo na TV-u.

-
- 53 Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH, „Specijalni izvještaj o iskustvima o primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama u BiH”, Banja Luka: 2019, pristupljeno: 24.11.2020. https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2020020515415139bos.pdf
- 54 Anketa BH novinara „Pristup javnim informacijama u vezi sa COVID-19” provedena je na uzorku od 102 novinara i novinarki. https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/06/Anketa-BH-novinar-Pristup-javnim-informacijama-u-vezi-sa-COVID-19-BHS_compressed.pdf
- 55 Mehmed Halilović i Amer Džihana, „Ograničavanje prava na slobodu izražavanja u BiH u toku trajanja pandemije COVID-19”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.09.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/04/ogranicavanje-prava-na-slobodu-izrazavanja-u-bih-u-toku-trajanja-pandemije-covid-19/>
- 56 BH novinari, „Javni poziv kriznim štabovima Federacije BiH i Kantona Sarajevo”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.09.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/03/31/bh-novinari-javni-poziv-kriznim-stabovima-federacije-bih-i-kantona-sarajeva/>
- 57 BH novinari, „Protest Kriznom štabu/stožeru HNK zbog kršenja prava na slobodu izražavanja”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.09.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/04/22/bh-novinari-protest-kriznom-stabu-stozeru-hercegovacko-neretvanskog-kantona-zbog-kršenja-prava-na-slobodu-izrazavanja/>
- 58 BH novinari, „Javni protest Fadilu Novaliću, premijeru FBiH”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 26.09.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/03/24/bh-novinari-javni-protest-fadilu-novalicu-premijeru-fbih/>

-
- 59 Detektor.ba, „Branjenje državnim tužiocima da govore za medije povećava netransparentnost Tužilaštva BiH”, Sarajevo: 2021, pristupljeno: 12.01.2021. <https://detektor.ba/2021/01/05/branjenje-drzavnim-tuziocima-da-govore-za-medije-povecava-netransparentnost-tuzilastva-bih/>

B1 Ekonomska ograničenja slobode novinara

Koliko novinara ima potpisane ugovore o radu? Da li imaju odgovarajuću socijalnu zaštitu? Kolike su plaće novinara? Da li su redovno plaćeni?

Pandemija koronavirusa ostavila je značajne ekonomske posljedice na rad medija i novinara u BiH. Brojne medijske kuće suočile su se sa drastičnim padom prihoda, smanjenjem broja uposlenih ili honorarno angažiranih. Mnogi novinari su potpisivali nove ugovore o radu uz smanjenje postojećih ili nove, minimalne plaće.⁶⁰ Prema anketi BH novinara,⁶¹ 57,5% novinara je stalno zaposleno, dok njih 19,3% ima status honorarnog saradnika. Primanja novinara se najčešće kreću između 500 KM i 1.000 KM (29%) i 1.000 KM i 1.500 KM (20,8%). Svaki deseti novinar (7,2%) ima mjesečna primanja do 500 KM, a preko 1.500 KM njih 4,9%.⁶² Generalno, visina novinarske plaće često zavisi od vlasničke strukture medija, pa se može reći da su novinari u javnim servisima bolje plaćeni, te imaju bolje uslove rada u odnosu na one koji rade u privatnim medijima.⁶³ Međutim, taj

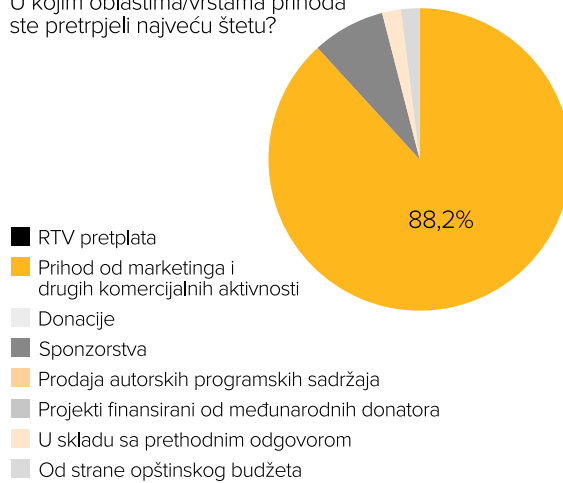
60 Media.ba, „Padaju prihodi, a raste broj otkaza“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 12.12.2020. <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/padaju-prihodi-raste-broj-otkaza>

61 Anкета je radena na uzorku od 200 novinara iz javnih i privatnih medija.

62 BH novinari i Pro Educa, „Ljudska prava novinara u BiH 2019“, Sarajevo: 2019, pristupljeno: 28.11.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/Ljudska-prava-novinar-a-2019.pdf>

63 Fena.ba, „Prosječna novinarska plata u BiH ispod prosjeka primanja u zemlji“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 28.12.2020. <https://bhrt.ba/prosjecna-novinarska-plata-u-bih-ispod-prosjeka-primanja-u-zemlji/>

U kojim oblastima/vrstama prihoda ste pretrpjeli najveću štetu?

Slika 3: Finansijska šteta u javnim i privatnim medijima tokom pandemije

prosjek često „popravljaju” menadžerske plaće u javnim servisima, koje su i do pet puta veće u odnosu na prosječnu plaću u državi.⁶⁴

Više od 88% javnih i privatnih medija u BiH pretrpjeli su finansijsku štetu tokom pandemije. Najveći gubici odnose se na prihod od marketinga i drugih komercijalnih aktivnosti (88,2%), pad prihoda od sponzorstva (7,8%) te grantova iz budžeta (2%).⁶⁵ Procjena je da su se i javni servisi također suočili s padom prihoda od RTV-pretplate i do 20%.

Sadašnja vrijednost bosanskohercegovačkog medijskog tržišta je za oko 61% manja u odnosu na period od prije deset godina. Uz smanjenje tržišta, glavna briga je odliv prihoda od oglašavanja na globalne komunikacijske platforme i TV-kanale iz regije koji se emitiraju u BiH.⁶⁶ Urednici i vlasnici medija ne vjeruju ni u adekvatnu pomoć države. Smatraju da će se i u narednih nekoliko godina boriti sa ekonomskim posljedicama pandemije, što bi moglo dovesti i do gašenja medija, posebno u lokalnim zajednicama.⁶⁷

U aprilu 2020. Upravni odbor Udruženja/Udruga BH novinari pozvao je nadležne vlade, medijske institucije i međunarodne donatore da formiraju fond za hitnu pomoć medijima kako bi se izborili sa ekonomskim posljedicama pandemije. Također, zastupnici Evropskog parlamenta početkom novembra uputili su pismo članovima Predsjedništva BiH u kojem pozivaju bosanskohercegovačke vlasti da razmotre donošenje posebnog paketa pomoći Sistemu javnog emitiranja (PBS). Nijedna od navedenih inicijativa nije realizirana.

Kakvi su radni uvjeti novinara? Koji su najveći problemi sa kojima se suočavaju na radnom mjestu?

Uz male plaće, novinari se često suočavaju sa njihovim kašnjenjem i neredovnom uplatom doprinosa za penziono i zdravstveno osiguranje. Linija za pomoć novinarima u 2020. zabilježila je šest slučajeva kršenja radnih prava i mobinga.

B2 Urednička nezavisnost u privatnim medijima

Jesu li privatni mediji usvojili organizacione dokumente prema kojima su redakcije odvojene i nezavisne od menadžera i marketinških odjela?

Novinari navode da u većini privatnih medija postoji jasna organizaciona struktura i definiran odnos između novinara, urednika i vlasnika medija. Blizu 20% novinara navodi da tako nešto ne postoji u njihovim medijskim kućama.⁶⁸ Međutim, ne može se precizno reći koliki broj medija ima i formalno usvojene dokumente koji se odnose na organizacionu strukturu.

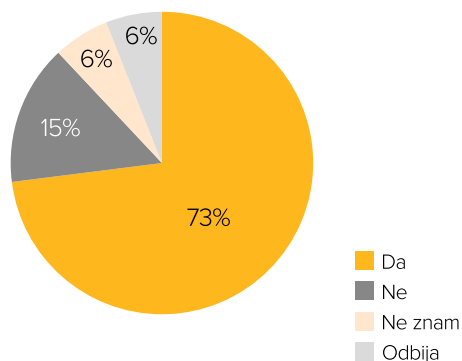
Da li privatni mediji imaju usvojena druga pravila koja štite uređivačku nezavisnost od vlasnika i upravljačkih struktura medija? Da li se ta pravila poštuju?

O postojanju i primjeni formalnih ili neformalnih pravila koja osiguravaju uređivačku nezavisnost novinara u redakcijama posredno se može izvući zaključak iz odgovora novinara o njihovom odnosu sa urednicima, menadžerima i vlasnicima medija. Većina novinara svoj

64 Podaci iz istraživanja Udruženja novinara Srbije „Ekonomski i društveni položaj novinara”
 65 BH novinari, Anкета sa vlasnicima medija o COVID-19 i ekonomskim posljedicama na medije u BiH, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 12.12.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/29/covid-19-i-ekonomske-posljedice-formirati-nezavisni-fond-za-pomoc-medijima-u-bih/>
 66 EU TASC0 3, „Sustainability of professional journalism in the media business environment of the Western Balkans”, juni 2020, pristupljeno: 10. 11. 2020. <https://media.ba/sites/default/files/tasco.pdf>
 67 BH novinari, Javna diskusija o posljedicama COVID-19 na medije i novinarstvo u BiH, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 21.12.2020. <https://bhnovinari.ba/bs/2020/12/21/urednici-i-vlasnici-medija-bh-vlasti-moraju-donijeti-poseban-program-podrske-medijima/>

68 BH novinari i Pro Educa, „Raspodjela moći u medijima u BiH 2019.”, Sarajevo: 2019, pristupljeno: 29.11.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/Raspodjela-mo%C4%87i-u-bh-medijima-2019.pdf>

Da li u medijima postoje jasni i precizno definisani odnosi između novinara i urednika?

Slika 4. Odnosi između novinara i urednika u redakcijama

odnos sa nadređenima opisuje kao „uglavnom dobar” (35,7%) ili „odličan” (24,6%), a dio njih navodi da taj odnos varira između dobrog i lošeg. U zavisnosti od toga koliko je medij izložen političkim i ekonomskim pritiscima, u pojedinim medijima novinari imaju više slobode od drugih. Odnosi unutar redakcije mogu značajno utjecati na kvalitet medijskih sadržaja, a često se iza uredničke intervencije zapravo krije cenzura.⁶⁹ To je direktna posljedica povezanosti pojedinih vlasnika i urednika medija sa političkim i ekonomskim centrima moći.

Da li redakcije privatnih medija imaju interne etičke kodekse ili se pridržavaju općeg etičkog kodeksa?

U većini privatnih medija ne postoje interni etički kodeksi i u tom smislu novinari i urednici se uglavnom rukovode vlastitim etičkim normama i principima ili se oslanjaju na Kodeks za štampu i online medije BiH.⁷⁰ Generalna je ocjena struke da poštivanje novinarske etike nije na zavidnom nivou, osobito u online medijima, gdje etika često pada u drugi plan naspram brzine objavljivanja vijesti, potrebe za klikovima i senzacionalizmom.⁷¹

Koji su najčešći oblici pritiska koji vlasnici i menadžeri medija vrše na redakcije ili pojedine novinare?

Kada je riječ o pritiscima, novinari najčešće ističu namećanje mišljenja od strane svojih urednika, odnosno namećanje ne samo odabira tema, nego i sagovornika za određene teme.⁷² Visina primanja također predstavlja jedan od glavnih oblika pritiska na novinare, a servilni odnos prema oglašivačima i političkim dužnosnicima sve više ugrožava novinarsku profesiju.⁷³ Novinari navode profesionalnost, odgovornost, inicijativu i kvalitet rada kao važne preduslove za napredovanje u karijeri. Napredovanje ipak zavisi od subjektivne procjene menadžmenta budući da u većini medija ne postoje pisani, jasni i precizni kriteriji poput godina starosti i dužine radnog staža, stepena obrazovanja i stručnog usavršavanja. Pored ovih kriterija, novinari često spominju partijsku i etničku pripadnost te nepotizam kao važne kriterije u profesionalnom napredovanju.⁷⁴

Koji je najilustrativniji primjer pritiska vlasnika ili menadžera medija na redakciju ili određenog novinara u protekloj godini?

Medijski profesionalci u privatnim medijima bili su najviše izloženi ekonomskim pritiscima u godini pandemije. Pojedine medijske kuće otpustile su veći broj zaposlenika pravdajući to finansijskom krizom i padom prihoda od reklama, kao što je to bio slučaj sa Oslobođenjem, najstarijim dnevnim listom u BiH.⁷⁵ Mnogi novinari bili su primorani da mjesecima rade za minimalna primanja, dok im je istovremeno obim radnih zadataka bio znatno povećan.

69 Prof. dr. Belma Buljubašić, Odsjek za žurnalistiku/komunikologiju FPN-a Sarajevo, intervjuirala Maja Radević, 28.12.2020.

70 Vzs.ba, Kodeks za štampu i online medije BiH, pristupljeno: 25.12.2020. https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

71 Dženana Burek, intervjuirala Maja Radević, 26.12.2020.

72 Fokus grupa sa novinarima privatnih medija, 20.12.2020.

73 Belma Buljubašić, intervjuirala Maja Radević, 28.12.2020.

74 Fokus grupa sa novinarima privatnih medija, 20. 12. 2020.

75 Media.ba, „Padaju prihodi, a raste broj otkaza”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 22.12.2020. <https://www.media.ba/bs/maqazin-novinarstvo/padaju-prihodi-raste-broj-otkaza>

B3 Urednička nezavisnost u javnim servisima/emiterima

Postoji li kodeks ponašanja novinara i uredničke nezavisnosti u javnim servisima? Da li se novinari pridržavaju ovog kodeksa? Imaju li javni servisi interna organizaciona pravila kako bi redakcije bile nezavisne od upravljačkih tijela? Da li se ta pravila poštuju?

Prema Zakonu o javnom RTV-sistemu BiH i entitetskim zakonima koji se odnose na javne emitere, javni RTV-servisi moraju biti „samostalni u obavljanju djelatnosti, imati uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju”.⁷⁶ Posebni interni pravilnici i dokumenti koji bi garantirali nezavisnost redakcija u odnosu na menadžment u javnim servisima ne postoje.

Koji su najčešći oblici pritiska vlasti na redakcije ili pojedine novinare u javnim servisima?

Iako su uslovi rada za novinare generalno bolji u javnim medijima u odnosu na privatne, činjenica je da su javni servisi i više izloženi ekonomskim i političkim pritiscima. Bez obzira na to koje su stranke na vlasti, one iz desnog ili lijevog spektra, svi pokušavaju kontrolirati javne servise jer se oni i dalje smatraju najvjerodostojnijim medijima, kojima ljudi najviše vjeruju, uprkos svim manjkavostima.⁷⁷

U većem dijelu javnosti i dalje prevladava mišljenje da Bosanskohercegovačkom radio-televizijom (BHRT) te entitetskim javnim servisima Radio-televizijom Republike Srpske (RTRS) i Federalnom televizijom (FTV) upravljaju kadrovi bliski etnonacionalnim strankama, a to se direktno odražava i na programske sadržaje. Programska vijeća RTV-servisa, zadužena za zastupanje i zaštitu interesa javnosti putem kredibilnog nadziranja programa i unapređenjem audiovizualnog sadržaja, ne ispunjavaju svoju zakonsku ulogu, a upravni odbori javnih emitera percipiraju se najčešće kao stranačko-politički pristrasni.⁷⁸

Krajem 2019. poznata bosanskohercegovačka književnica Ferida Duraković dala je neopozivu ostavku na mjesto članice Programskog vijeća BHRT-a, a kao

razlog je navela da menadžment ovog javnog servisa nije imao sluha i interesa za savjete, prijedloge, te generalno za saradnju s Programskim vijećem. Aktuelna predsjedavajuća Programskog vijeća BHRT-a Sanja Vlasisavljević istovremeno obavlja funkciju savjetnice u Ministarstvu civilnih poslova BiH.

Lokalni javni mediji finansiraju se budžetskim sredstvima općinskih i kantonalnih vlasti. Transparentni i javno dostupni podaci o tim iznosima ne postoje, ali se procjenjuje da se u Federaciji BiH godišnje izdvoji više od 12,5 miliona KM za javne RTV-stanice, a u Republici Srpskoj više od 4 miliona godišnje. Postoje i primjeri javnih medija koji imaju više osnivača, pa se tako finansiraju iz više javnih budžeta.⁷⁹

Pored netransparentne dodjele budžetskih sredstava, još uvijek nije riješen ni sistem naplate RTV-takse, a mnogi građani, nezadovoljni programskim sadržajima i političkom pristrasnošću javnih emitera, odbijaju plaćati RTV-taksu.⁸⁰ Proces digitalizacije ide sporo, a čak i sami političari, odnosno parlamentarni zastupnici, priznaju da ne postoji politička volja za izmjene zakona kojima bi se unaprijedio rad javnog servisa.⁸¹

Među primjerima pritiska na javne medije u 2020. je pokušaj političke smjene direktorice TVSA Duške Jurišić, koju su nakon promjene vlasti u Kantonu Sarajevo inicirali kadrovi Stranke demokratske akcije (SDA). U augustu je javnost uzburkala cenzura na BHRT-u, kada je na web-portalu ovog javnog servisa objavljena, pa nedugo zatim izbrisana filmska kritika dugogodišnjeg novinara Mirze Skenderagića. Nakon što je slučaj dospio u javnost, iz BHRT-a su saopćili da je tekst izbrisan zbog „nepoštivanja sistema rada”, kao i zbog odgovornosti BHRT-a prema „pretplatnicima i poslovnim partnerima.”

76 Zakon o javnom RTV-sistemu Bosne i Hercegovine, član 4.

77 Belma Buljubašić, intervjuirala Maja Radević, 28.12.2020.

78 Zekerijah Smajić, „Četvrt stoljeća dejtonske 'reformе' bh. televizije”, Al Jazeera Balkans, pristupljeno: 23.12.2020. Al Jazeera, „Četvrt stoljeća dejtonske reforme bh. televizije”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 25.12.2020. <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2020/12/21/cetvrt-stoljeca-dejtonske-reforme-bh-televizije>

79 „Finansiranje medija iz javnog sektora”, uredila Sanela Hodžić, Sarajevo: 2019, pristupljeno: 23.12.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/10/Finansiranje-medija-iz-javnog-sektora.pdf>

80 BNTV, „Sud plijeni stvari zbog neplaćanja pretplate RTRS”, Bilježina: 2020, pristupljeno: 23.12.2020. <https://www.rtvbn.com/3986806/sud-plijeni-stvari-zbog-neplacanja-pretplate-rtrs>

81 RadioSarajevo.ba, „Državna televizija: BHRT smanjio broj zaposlenih na 875”, pristupljeno: 24.12.2020. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/drzavna-televizija-bhrt-smanjio-broj-zaposlenih-na-875/397502>

B4 Urednička nezavisnost u neprofitnim organizacijama

Koji su najčešći oblici pritiska na neprofitne medije?

Novinari neprofitnih medija finansiranih donatorskim sredstvima i novcem iz međunarodnih organizacija važe za politički nepristrasne, istraživačke novinare, a njihove priče u pravilu izazivaju veliki interes javnosti. Zbog nekoliko velikih afera i slučajeva korupcije koje su razotkrili u 2020. godini, politički pritisak na novinare i urednike nezavisnih medija nikada nije bio snažniji.

U Federaciji BiH novinari su otkrili tzv. aferu „Respiratori”,⁸² vezanu za višemilionsku nezakonitu nabavku kineskih respiratora, u koju su uključeni funkcioneri iz samog vrha vlasti, nakon čega su bili izloženi višemjesečnim pritiscima,⁸³ pokušajima njihove diskreditacije u javnosti i izmišljenog povezivanja sa određenim političkim strukturama, u namjeri da se pokaže da nisu baš toliko „nezavisni” kakvim se predstavljaju.

Novinarka portala Fokus.ba Semira Degirmendžić, koja je prva pisala o nezakonitoj nabavci respiratora u FBiH, bila je optuživana čak i za pokušaj državnog udara s obzirom na to da je jedan od optuženih u ovoj aferi premijer Federacije BiH Fadil Novalić (SDA).

– Uglavnom su to ljudi koji se kriju iza lažnih imena na društvenim mrežama. Ja smatram da su to tzv. botovi, plaćenici određenih političkih stranaka. I neki političari su, u ovom slučaju prvenstveno iz SDA, u javnim istupima pokušali krivicu svaliti na medije jer su aferu otkrili, a nisu prozvali odgovorne što su je proizveli – ispričala je Degirmendžić.

Koji je najilustrativniji primjer pritiska na neprofitne medije?

Urednik i novinar nezavisnog portala Istraga.ba Avdo Avdić objavio je audiosnimak na kojem se čuje Milan Tegeltija, tadašnji predsjednik VSTV-a BiH, kako s članicom Vijeća Milijanom Buhom dogovara zaposlenje

njene sestre u pravosuđu.⁸⁴ Nakon otkrića ove afere, Tegeltija je bio primoran podnijeti ostavku, a novinara Avdića je javno optužio za objavu, kako on tvrdi, „nezakonito sačinjenog” i „montiranog” snimka, povezujući ga sa Obavještajno-sigurnosnom agencijom (OSA) BiH i njenim direktorom Osmanom Mehmedagićem. Sličnim optužbama urednika Avdića napao je i ministar unutrašnjih poslova FBiH Aljoša Čampara.⁸⁵

Novinari nezavisnih medija pritiske, pa čak i prijetnje doživljavaju kao neizbježni dio svog posla s obzirom na to da su u fokusu njihovog rada korupcija i kriminal. Međutim, svaku prijetnju shvataju ozbiljno i prijavljuju ih nadležnim institucijama.⁸⁶

B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti

Koliko slobode imaju novinari u odabiru priča na kojima rade i u odluci koje aspekte priče treba naglasiti? Koliko često novinari sudjeluju u sastancima uredničkih kolegija?

Novinari učestvuju na sastancima uredničkih kolegija na kojima se dogovaraju teme, ali im to ne garantira slobodu rada. Sloboda novinara prilikom odabira tema i načina kreiranja medijskog sadržaja direktno zavisi od uređivačke politike. Novinari koji rade u neprofitnim i privatnim medijima navode da imaju mnogo veću slobodu u odnosu na novinare zaposlene u javnim medijima, iako ni to nije uvijek pravilo. Neki novinari navode da su doživljavali pritiske od svojih urednika u smislu pokušaja da im „nametnu mišljenje”, naredbe im koje će sagovornike kontaktirati za određenu temu, a koje ne, mijenjaju sadržaje tekstova i priloga a da se prethodno ne konsultiraju sa novinarima autorima...⁸⁷

Pritiscima od strane urednika, odnosno vlasnika i uprave najviše su izloženi novinari zaposleni u onim medijima koji su se otvoreno svrstali na stranu određenih političkih opcija.

82 Fokus.ba, „Poljoprivredno gazdinstvo dobilo posao od 10,5 miliona maraka za nabavku respiratora”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 26.12.2020. <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/poljoprivredno-gazdinstvo-dobilo-posao-od-105-miliona-maraka-za-nabavku-respiratora/1753735/>

83 BH novinari, „Sramotna hajka na novinarke i novinare koji pišu o aferi Respiratori”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 26.12.2020. <https://bhnovinar.ba/bs/2020/06/04/bh-novinari-sramotna-hajka-na-novinarke-i-novinare-koji-pisu-o-aferi-respiratori/>

84 Istraga.ba, „Poslušajte kako Milan Tegeltija obećava imenovanja u pravosuđu”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 26.12.2020. <https://www.istraga.ba/poslusajte-kako-milan-tegeltija-obecava-imenovanja-u-pravosudu-neka-se-prijavi-za-gradisku-i-prijedor-pa-cemo-je-kasnije-prebaciti/>

85 Dnevnik.ba, „Čampara: Osmica naručuje tekstove od Avdića”, pristupljeno: 26.12.2020. <https://www.dnevnik.ba/vijesti/campara-osmica-naručuje-tekstove-od-avdica-mostar-i-stolac-najvažnije-točke-za-obranu-bih-i>

86 Gracija.ba, „Dragan Bursać i Aladin Abdagić: Za šta su krivi novinari?”, pristupljeno: 26.12.2020. <https://gracija.info/2021/01/08/dragan-bursac-i-aladin-abdagic-za-sta-su-krivi-novinari/>

87 Fokus grupa sa novinarima javnih i privatnih medija, 2012.2020.

– Nemam nikakvu slobodu u izboru tema osim kada je ono što predložim da ću raditi u skladu sa uređivačkom politikom. Isto je i sa sagovornicima. Dešavalo mi se da se ni ne vratim sa zadatka u redakciju, a da je sagovornik već nazvao urednika i sugerisao šta treba istaći u tekstu – svjedoči novinarka jednog portala, koji je često nazivan „režimskim” medijem.

Sa druge strane, novinari medija koji su registrirani kao nevladine organizacije i finansiraju se većinom iz različitih grantova tvrde da imaju punu slobodu u svom radu i da je ta sloboda ograničena jedino zahtjevom za provjeru svih činjenica prije objave sadržaja. Naglašavaju da je to ujedno razlog zbog kojeg gotovo da i nemaju tužbi za klevetu u odnosu na kolege iz drugih medija.⁸⁸

Koliki broj novinara prijavljuje cenzuru od strane urednika? Koliko ih je podleglo autocenzuri zbog straha od gubitka posla ili drugih rizika? Kakva je percepcija novinara o mjeri na koju se na njihov rad odražavaju različiti rizici i izvori utjecaja?

Sami novinari tvrde kako u medijima ima više autocenzure nego klasične cenzure. Većina ih smatra da cenzuru ili pokušaje cenzure ne vrijedi prijavljivati jer ih to može dovesti jedino do gubitka posla.⁸⁹ U medijima pod političkim utjecajem, već unaprijed je određeno kako neka priča treba izgledati i na koji način se plasira u javnosti, dok je u nezavisnim medijima autocenzura posljedica otežanog ili onemogućenog pristupa informacijama i činjenicama, kao i opredjeljenja da se ne objavljuje ništa što prethodno nije provjereno i dokumentirano.

Većina građana BiH (više od 70%) smatra da sloboda medija u državi uopće nije ili je djelimično prisutna, a više od polovine građana BiH smatra da je politička zavist osnovna prepreka u radu medija u BiH.⁹⁰

B6 Ekonomski položaj novinarki

Rade li novinarka u lošijim uvjetima u odnosu na svoje muške kolege? Da li potpisuju ugovore o radu jednako često kao i muškarci? Kolike su njihove plaće u poređenju sa muškarcima?

Više od 10% novinarki u BiH ostalo je bez posla i bez prihoda od početka proglašenja pandemije COVID-19.⁹¹ Većina novinarki navodi da se obim njihovih radnih zadataka znatno povećao – 33,3% njih navode da su im radne obaveze povećane do 50%, dok je 5,4% radilo duplo više u odnosu na period prije početka pandemije. Uprkos povećanom obimu profesionalnih zadataka, samo 13% novinarki bile su i dodatno plaćene za svoj rad, dok su ostalima plaće ostale iste kao i ranije. Zabrinjavajući je podatak da više od 77% novinarki navodi kako su im krizne situacije uzrokovane pandemijom narušile psihičku stabilnost i mentalno zdravlje, a 25% njih kaže da im je narušeno fizičko zdravlje.

Da li su novinarka izložene rodno zasnovanim pritiscima?

U posljednjih pet godina Linija za pomoć novinarima zabilježila je oko 70 slučajeva kršenja ljudskih prava i pritiska na novinarka u BiH. Kada je riječ o pritiscima, većinom su u pitanju spolno motivirano nasilje, mizoginija, diskriminacija, necivilizacijske metode i jezik ulice.⁹² Iako su generalno manje izložene fizičkim napadima u odnosu na muške kolege, u posljednje dvije godine uočen je trend porasta online prijetnji i napada na novinarka. Jedan od većih problema je taj što novinarka nisu dovoljno educirane o svojim pravima, mehanizmima zaštite radnih i socijalnih prava i načinima na koje se mogu zaštititi od spolne diskriminacije.⁹³

Većina novinarki navodi da iako formalno rade u jednakim uslovima kao i muškarci, često im problem predstavlja usklađivanje profesionalnih i privatnih obaveza, a to je posebno izraženo tokom pandemije. „Pojava pandemije je samo dodatno povećala pritisak. Nažalost, svjedočila sam brojnim situacijama, kao i većina nas, da su novinarka bile izložene mnogim pritiscima, vrijeđanjima na osnovu spola, prozivkama, pa čak i nasilju”, kaže jedna novinarka. Druga ističe kako je za

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ BH novinari i Friedrich Ebert Stiftung, „Medijske slobode u BiH 2020.”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 27.12.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/05/sloboda-medija-u-BiH-2020.pdf>

⁹¹ Anketa BH novinara o utjecaju COVID-19 na položaj novinarki u BiH radena na uzorku od 150 novinarki, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.12.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/07/Anketa-sa-novinarkama-BHS-compressed.pdf>

⁹² Milica Samardžić, koordinatorica Mreže novinarki u BiH, intervjuirala Maja Radević, 28.11.2020.

⁹³ Fokus grupa sa novinarkama, 13.12.2020.

ženu vrlo teško organizirati rad od kuće: „Privatne i poslovne obaveze se prepliću, pa se većina našla u poziciji da radni dan traje od ujutru do kasno u noć.”

Zauzimaju li žene vodeće uredničke pozicije u redakcijama jednako koliko i muškarci?

Zastupljenost žena na upravljačkim pozicijama u bosanskohercegovačkim medijima i dalje je veoma niska. Prema istraživanju BH novinara, muškarci se nalaze na više od dvije trećine direktorskih i pozicija glavnih i odgovornih urednika (68,5%), dok je udio žena ispod jedne trećine (31,5%).⁹⁴

Najveća disproporcija u zastupljenosti žena i muškaraca na glavnim upravljačkim mjestima je u televizijskom sektoru, gdje čak tri četvrtine direktora i glavnih i odgovornih urednika čine muškarci. Udio žena na pozicijama direktorice u medijima iznosi 25,3%, a muškaraca 74,7%.

⁹⁴ Amer Džihana, „Žene i mediji: zaposlenice i upravljačke strukture”, Sarajevo: 2018, pristupljeno: 26.11.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/07/Zene-i-mediji-13maj2018-FINAL.pdf>

Sigurnost novinara i novinarki

C1 Statistika sigurnosti i nekažnjavanja

U 2020. godini u bazi Safejournalists.net registrirano je ukupno 26 slučajeva napada, prijetnji i pritisaka na novinare i medije u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, zabilježeno je 5 slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarkama. Tokom 2020. bilo je ukupno 6 prijetnji smrću novinarima i 10 verbalnih i drugih oblika prijetnji. Registrirano je 7 napada i prijetnji upućenih medijskim kućama, kao i 3 fizička napada na novinare i uposlenike u medijima. Linija za pomoć novinarima (FMHL), koja djeluje u okviru Udruženja/Udruga BH novinari, tokom godine je zabilježila 69 slučajeva kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda. Uz slučajeve evidentirane u bazi Safejournalists platforme, FMHL prati još ugrožavanje radnih prava novinara, mobing, tužbe za klevetu i kršenje prava na slobodan pristup informacijama.

Tabela 2: Broj registriranih napada na novinare/ke u 2020. godini

Kategorije	Broj	Opis slučaja
<p>Prijetnje, pritisci i uznemiravanja Nefizičke prijetnje i uznemiravanja uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – nadzor ili praćenje; – uznemiravajuće telefonske pozive; – proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; – agresivne izjave javnih zvaničnika; – druge oblike pritiska koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju njihovog posla. <p>Ove vrste prijetnji ne uključuju mobing i maltretiranje u radnom okruženju</p>	10	<ul style="list-style-type: none"> – Fotoreporter Muhidin Živojević verbalno napadnut od nepoznatog muškarca dok je fotografirao dolazak zastupnika Skupštine KS-a na sjednicu; – Politički pritisak M. Dodika na novinare BNTV i portala Klix, etiketiranje medija kao „izdajnika” i „neprijatelja”; – Pripadnici Granične policije BiH vršili pritisak i prijetili novinaru Ajdinu Kamberu; – Pritisci na novinare portala Fokus i Raport nakon otkrivanja afere „Respiratori”; – Novinarka Nidžara Ahmetašević verbalno napadnuta od pripadnika policije; – Mustafa Cerić novinara Faktora Nedima Pobrića nazvao „agentom KOS-a”; – Kolumnisti i blogeri Dragan Bursać i Srđan Puhalo Liniji za pomoć novinarima prijavili prijetnje koje su im upućene putem društvenih mreža tokom predizborne kampanje u BiH.
<p>Prijetnje smrću i fizičkoj sigurnosti novinara/ki Ovo može uključivati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – referiranje na ubistva novinara, njihovih prijatelja, porodica ili izvora informacija; – referiranje na nanošenje fizičkih povreda novinarima, prijateljima novinara, njihovim porodicama ili izvorima; <p>Prijetnje mogu biti:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upućene direktno ili putem trećih osoba; – upućene elektronskim putem ili putem komunikacije licem u lice; – implicitne kao i eksplicitne. 	6	<ul style="list-style-type: none"> – Novinarki Vanji Stokić muškarac putem Facebooka zaprijetio „odsijecanjem glave”; – Novinaru N1 Nikoli Vučiću upućene prijetnje smrću putem društvenih mreža; – Prijetnje smrću putem društvenih mreža kolumnisti Draganu Bursaću; – Novinarka Jelena Dešić putem Facebooka dobila niz prijetnji smrću; – Muškarac uhapšen zbog slanja uznemirujućih poruka novinarima RTRS-a; – Redakciju Nezavisnih novina telefonom pozvao muškarac i zaprijetio im da će „svi danas biti mrtvi”.
<p>Napadi na novinare/ke Vrste stvarnih napada mogu uključivati stvarnu fizičku ili mentalnu štetu, otmicu, provalu u kuću/kancelariju, zaplijenjenu opremu, proizvoljno pritvaranje, neuspjele pokušaje atentata, itd</p>	3	<ul style="list-style-type: none"> – Novinara RTV Zenica Sinana Gluhića fizički napao političar Sulejman Spahić; – Policajci PU Tuzla ekipi RTV Slon oduzeli opremu za snimanje i izbrisali snimke; – Fizički i verbalni napad šefa Odsjeka za odnose sa javnošću grada Bijeljina Predraga Lopandića na novinarku BNTV Ljiljanu Faladžić-Jekić.
<p>Ubistva novinara/ki (u posljednjih 15—20 godina) Vrste ubistava mogu uključivati ubistva u unakrsnoj vatri, atentate, ubistva u eksploziji bombe, premlaćivanje nasrta, itd.</p>	0	
<p>Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijske kuće i udruženja novinara Napadi na imovinu medijskih kuća i organizacija, njihovo osoblje, zaplijenjena oprema, agresivne izjave javnih zvaničnika, itd. Također, prijetnje i napadi mogu uključivati neke od gore navedenih kategorija.</p>	7	<ul style="list-style-type: none"> – Uredba Vlade RS-a protiv objava vijesti kojima se „širi panika”; – Praćenje i nadzor objava na društvenim mrežama po odluci Vlade FBiH i pokretanje krivičnih postupaka zbog navodnog širenja lažnih informacija; – Gradonačelnik Zenice javno vrijeđao Udruženje/Udrugu BH novinari; – Hakerski napadi na Novinsku agenciju Patria (NAP); – Prijetnje redakciji portala Capital uputio Duško Perović, šef Predstavništva RS-a u Rusiji; – Pritisci na novinare portala Fokus i Raport nakon otkrivanja afere „Respiratori”; – Upad dvije osobe u redakciju portala Faktor, uz prijetnje i zahtjeve za uklanjanjem objavljenog teksta.

Tokom 2020. godine najbrojniji su bili slučajevi prijetnji i zastrašivanja novinara/ki, kao i različiti oblici pritiska, koji su često dolazili od predstavnika institucija vlasti. Kada je riječ o prijetnjama i uznemiravanju, povećan je broj slučajeva prijetnji novinarima putem društvenih mreža, odnosno online nasilja. Ovdje ćemo opisati neke od slučajeva koji su u 2020. izazvali najveći broj reakcija unutar medijske zajednice, kao i u javnosti:

Nakon što je primila eksplicitnu prijetnju smrću putem Facebooka, novinarka i urednica portala E-trafika Vanja Stokić podnijela je krivičnu prijavu protiv napadača, ali je banjalučko Okružno javno tužilaštvo zaključilo da nema osnova za provođenje istrage jer napadač, kroz prijetnju „odsijecanjem glave” „uopšteno izražava svoj stav i nezadovoljstvo”, što se „ne može smatrati direktnom prijetnjom”.⁹⁵

Šef Predstavništva Republike Srpske u Rusiji Duško Perović uputio je otvorene prijetnje redakciji portala Capital i glavnom i odgovornom uredniku Siniši Vukeliću zbog objavljivanja priče o ruskom investitoru Rašidu Serdarovu i kompaniji „Comsar Energy”.⁹⁶ Premda je Okružno javno tužilaštvo Banja Luka donijelo odluku o obustavi istrage protiv Perovića, u ovom slučaju se pozitivnom može ocijeniti činjenica da je predsjednik SNSD-a i srpski član Predsjedništva BiH Milorad Dodik osudio prijetnje Perovića, ali ipak upozorivši da „i mediji pokušaju da budu objektivni” i „da ne iznose spekulacije”.⁹⁷

Novinar N1 televizije Nikola Vučić je nakon objave na Twitteru u maju bio izložen pozivima na nasilje, uvredama i govoru mržnje na društvenim mrežama, pa i od dijela medija iz Hercegovine.⁹⁸ Brojne prijetnje smrću putem Facebooka nakon priča koje su objavljivali dobili su i novinarka Jelena Dešić iz Drvara⁹⁹ te kolumnista Dragan Bursać i bloger Srđan Puhalo iz Banje Luke. U decembru je nepoznati muškarac pozvao telefonom redakciju Nezavisnih novina i uposlenicima zaprijetio da

će „svi danas biti mrtvi”.¹⁰⁰ U navedenim slučajevima, policija je obavila istragu, ali napadači još nisu sankcionirani.¹⁰¹

Kada je riječ o fizičkim napadima, u aprilu su policajci PU Tuzla zaustavili ekipu RTV Slon, te im privremeno oduzeli mobilni i izbrisali sve snimke događaja o kojem su izvještavali, iako je reporterska ekipa imala validne press-akreditacije i dozvolu za kretanje tokom policijskog sata. Policija je provela istragu o ovom slučaju, te kaznila policijskog službenika „pismenom opomenom” zbog lakše povrede službene dužnosti.¹⁰²

Sinana Gluhića, novinara RTV Zenica, početkom juna fizički je napao Sulejman Spahić, član stranke A-SDA. Napadu su prethodili dani verbalnih prijetnji i uvreda upućenih Gluhiću od čelnika A-SDA putem telefona i društvenih mreža. Slučaj je upućen Tužilaštvu na daljnje postupanje.¹⁰³

Meta fizičkog napada u novembru bila je novinarka BNTV Ljiljana Faladžić-Jekić, koju je tokom obavljanja radnog zadatka fizički i verbalno napao šef Odsjeka za odnose sa javnošću grada Bijeljina Predrag Lopandić. Uprkos tome što je incident zabilježen na videosnimku i odigrao se pred brojnim svjedocima, Lopandić do danas nije odgovarao za napad na novinarku.¹⁰⁴

Ni medijske kuće i organizacije u ovoj godini nisu bile pošteđene napada i pritiska. Registrirano je sedam takvih slučajeva, između ostalog, na novinare portala Fokus.ba i Raport.ba, koji su zbog istraživanja koruptivnih afera bili izloženi dugotrajnom online nasilju.¹⁰⁵ U redakciju portala Faktor.ba dvije žene su 14. aprila ušle prijeteci i psujući uposlenicima, te zahtijevajući da se ukloni jedan članak iz crne hronike.¹⁰⁶ Novinska agencija

95 [Safejournalists.net](https://safejournalists.net/), „Obustavljena istraga protiv Gorana Živanovića koji je prijetio Vanji Stokić”, Banja Luka: 2020, pristupljeno: 21.11.2020. <https://safejournalists.net/obustavljena-istraga-protiv-gorana-zivanovica-koji-je-prijetio-smrcu-novinarke-vanji-stokic/>

96 [Safejournalists.net](https://safejournalists.net/), „Regionalna platforma: Osuda verbalnih prijetnji redakciji portala Capital.ba”, pristupljeno: 22.11.2020. <https://safejournalists.net/ba/portfolios/regionalna-platforma-osuda-verbalnih-prijetnji-redakciji-portala-capital-ba/>

97 [Capital.ba](https://www.capital.ba/), „Dodik osudio prijetnje Perovića redakciji Capitala”, Banja Luka: 2020, pristupljeno: 22.11.2020. <https://www.capital.ba/milorad-dodik-osudio-prijetnje-perovica-redakciji-capital-a/>

98 [BH novinari](https://www.bh-novinar.ba/), „Osuda prijetnji Nikoli Vučiću zbog objave na Twitteru”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.11.2020. <https://www.bh-novinar.ba/bs/2020/05/29/bh-novinari-osuda-prijetnji-nikoli-vucicu-novinaru-n1-tv-zbog-objave-na-twitteru/>

99 [Media.ba](https://www.media.ba/), „BH novinari traže da se istraže prijetnje smrću upućene dopisnici Srne”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.11.2020. <https://www.media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/bh-novinari-traze-da-se-istraze-prijetnje-smrcu-upucene-dopisnici-srne>

100 [Nezavisne.com](https://www.nezavisne.com/), „Brojne osude prijetnji Nezavisnim: Istražiti slučaj i sankcionirati odgovorne”, Banja Luka: 2020, pristupljeno: 21.12.2020. <https://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Brojne-osude-prijetnje-Nezavisnim-Istražiti-slučaj-i-sankcionirati-odgovorne/637102>

101 [Prema informacijama MUP-a RS-a](https://www.borsacki.com/), prijetnje Bursaću i Puhalu je uputila osoba sa boravkom u Njemačkoj. Nakon što su dobili takvu informaciju, Puhalo i Bursać su odustali od daljnjeg gonjenja.

102 [Vijesti.ba](https://www.vijesti.ba/), „Nezakonito sprečavanje ekipe RTV Slon u obavljanju radnih zadataka”, Tuzla: 2020, pristupljeno: 23.11.2020. <https://vijesti.ba/clanak/489209/nezakonito-sprečavanje-ekipe-rtv-slou-u-obavljanju-radnih-zadataka>

103 [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net/), „Safejournalists: Novinara iz BiH Gluhića fizički napao političar Spahić”, pristupljeno: 23.11.2020. <https://www.safejournalists.net/ba/portfolios/safejournalists-novinar-iz-bih-gluhica-fizicki-napao-politicar-spahic/>

104 [Rtvbn.com](https://www.rtvbn.com/), „Javnost zgrožena zbog napada na novinarku BNTV”, Bijeljina: 2020, pristupljeno: 28.11.2020. <https://www.rtvbn.com/3995020/javnost-zgrozena-zbog-napada-na-novinku-bn-tv>

105 Baza slučajeva [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net/), <https://www.safejournalists.net/ba/reports/other-threats-to-journalists-fokus-ba-and-raport-ba-sarajevo-04-06-2020/>

106 Baza slučajeva [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net/), <https://www.safejournalists.net/ba/reports/other-threats-to-journalists-faktor-ba-sarajevo-14-04-2020/>

Patria našla se na meti jakih hakerskih napada,¹⁰⁷ a uposlenike Udruženja/Udruga BH novinari javno je vrijeđao i prijetio im gradonačelnik Zenice Fuad Kasumović.¹⁰⁸

C2 Postupanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Postoje li posebne odredbe u zakonima ili drugi mehanizmi usmjereni na podršku sigurnosti novinara, offline i online?

Ne postoje posebne zakonske odredbe, mehanizmi i smjernice koji su usmjereni isključivo na podršku slobodi medija i sigurnosti novinara u online i offline prostoru. Udruženje/Udruga BH novinari je još 2019. vladama FBiH i Republike Srpske, te Vladi Brčko distrikta uputilo amandmane na članove krivičnih zakona koji se odnose na ugrožavanje sigurnosti kako bi se novinari uveli u te zakone kao profesija koja se treba posebno i efikasnije štititi od napada i drugih krivičnih djela. Izuzev što je inicijativa ocijenjena pozitivnom u Vladi Brčko distrikta i od zastupnika PDP-a u Narodnoj skupštini RS-a, do sada nije bilo konkretnijih pomaka u tom smislu.

U aprilu 2019. godine zastupnici u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH usvojili su Inicijativu za dopunu Krivičnog zakona FBiH odredbama koje bi novinare, smatraju predlagачi, štatile dok obavljaju svoj posao. U zavisnosti od težine krivičnog djela, za napade na novinare predložene su kazne zatvora od tri mjeseca do pet godina.¹⁰⁹ Međutim, ova inicijativa još uvijek nije realizirana, niti su se konkretni prijedlozi izmjena postojećeg zakonskog rješenja našli pred parlamentarcima. Podnosilac inicijative, zastupnik SDP-a Senaid Begić, tvrdi kako je parlamentarna većina u nekoliko navrata odbila da se ova tačka uvrsti na dnevni red sjednice.¹¹⁰ Slično je i u Republici Srpskoj, gdje je prijedloge izmjena entitetskog Krivičnog zakonika u aprilu 2019. u pro-

ceduru uputio zastupnik PDP-a Draško Stanivuković.¹¹¹ Izmjene i dopune KZ-a razmatrane su u Narodnoj skupštini RS-a u junu 2020. i tada nije prihvaćeno propisivanje posebnog krivičnog djela – „Sprečavanje novinara u vršenju profesionalne dužnosti”. U obrazloženju je navedeno kako će se „mogućnost propisivanja navedenog krivičnog djela, kao i posebne zaštite novinara u obavljanju njihove djelatnosti razmatrati kada se stvore pretpostavke da se u Krivični zakonik uvrste i krivična djela protiv časti i ugleda”.¹¹²

Postoje li dokumenti (protokoli, poslovnici itd.) koje su usvojile državne institucije i koji daju dodatne smjernice vojsci i policiji kako postupati prema novinarima?

Izuzev smjernica za policiju u ophođenju sa medijima i za medije u ophođenju s policijom, koje je izdao OSCE i koje nisu zakonski obavezujuće,¹¹³ ne postoje posebne zakonske odredbe koje reguliraju odnos novinara i policije, odnosno vojske. Dio pravosudnih institucija usvojio je smjernice za novinare i medije.¹¹⁴

Postoje li mehanizmi za praćenje i izvještavanje o prijetnjama, uznemiravanju i nasilju prema novinarima? Objavljuju li državne institucije podatke o napadima na novinare i nekažnjavanju?

U bazama podataka za rad na predmetima u pravosuđu (CMS) ne postoji mogućnost evidentiranja predmeta koji se odnose na novinare jer se prilikom elektronske evidencije sudskih predmeta ne unose podaci prema profesiji oštećene strane, niti krivični zakoni u BiH poznaju „napade na novinare” kao posebno krivično djelo¹¹⁵ (za sada jedina institucija koja posebno evidentira napade na novinare je MUP Republike Srpske). Odluka koju je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) BiH donijelo na prijedlog Udruženja/Udruga BH novinari iz 2016/17. go-

107 Baza slučajeva Safejournalists.net, <https://safejournalists.net/ba/reports/other-threats-to-journalists-novinska-agencija-patria-sarajevo-06-02-2020/>

108 Baza slučajeva Safejournalists.net, <https://safejournalists.net/ba/reports/other-threats-against-media-outlets-and-organizations-bh-journalists-sarajevo-26-08-2020/>

109 CIN.ba, „Usvojena inicijativa za zaštitu novinara”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 28.11.2020. <https://www.cin.ba/usvojena-inicijativa-za-zastitu-novinaru/>

110 Nedim Pobrić, „Istrage i procesuiranje napada na novinare u BiH”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 03.12.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/11/Istrage-i-procesuiranje-napada-na-novinare-u-BiH.pdf>

111 Srpskainfo.com, „Stanivuković predlaže izmjene Krivičnog zakona i stroge kazne za napade na novinare”, pristupljeno: 03.12.2020. <https://srpskainfo.com/ko-im-prijeti-ide-u-zatvor-stanivukovic-predlaze-izmjene-krivicnog-zakona-i-stroge-kazne-za-napade-na-novinare/>

112 Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika RS-a, <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zakoni-u-proceduri/nacrt-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-krivi%C4%8Dnog-zakonika-republike-srpske>

113 OSCE, „Smjernice za policiju u ophođenju s medijima”, Sarajevo: 2007, pristupljeno: 22.11.2020. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2007/11/osceuputez-opolicijuuophodjenjusmedijima.pdf>

114 Sud BiH, Smjernice za novinare, pristupljeno: 22.11.2020. <http://www.sudbih.gov.ba/stranica/25/pregled-Detektor.ba>, „Banjalučko tužilaštvo prihvatilo smjernice”, pristupljeno: 23.11.2020. <http://detektor.ba/banjalucko-tuzilastvo-prihvatilo-smjernice/>

115 Nedim Pobrić, autor analize „Istrage i procesuiranje napada na novinare i medijske radnike u BiH”, intervjurala Maja Radević, 22.11.2020.

dine, a kojom se nalaže sudovima, tužilaštvima i pisarnama da evidentiraju tužbe i sudske procese koji se vode u korist i protiv novinara i medija, još uvijek nije zaživjela u pravosudnim institucijama. Sami pravosudni djelatnici smatraju kako je neophodno da ta inicijativa konačno bude realizirana kako bi se stekao jasan uvid u krivične i građanske predmete koji se na bilo koji način odnose na novinare. Elektronskom evidencijom predmeta i javno dostupnom bazom podataka o slučajevima vezanim za medijske slobode i sigurnost novinara mogla bi se pratiti efikasnost pravosuđa, a uvid u sudsku praksu i slučajeve vezane za novinare znatno bi olakšao posao i samim sudijama.¹¹⁶

Prepoznaju li državne institucije napade na novinare kao kršenje slobode izražavanja i krivičnog zakona? Daju li zvaničnici jasne izjave u kojima osuđuju napade na novinare?

Političari i javni zvaničnici rijetko osuđuju napade na novinare i najčešće su u ulozi onih koji napadaju novinare i nastoje ograničiti slobodu medija. Novinare, posebno one koji se bave istraživačkim novinarstvom, političari i javni zvaničnici često prozivaju kao „strane plaćenike”, „agente obavještajnih službi” i slično.¹¹⁷

Godina 2020. posebno je pokazala odnos političara prema medijima i njihove pokušaje da na sve načine ograniče medijske slobode, koristeći se pandemijom kao izgovorom.

– Mislim da nikad kao u ovoj godini nije bila jasnija selekcija medija na one „odabrane” i ostale kada je u pitanju pristup informacijama. Novinarska pitanja se pokušavaju u potpunosti istisnuti iz medijskog prostora i došli smo do toga da se pitanje novinara doživljava kao uvreda, što je jedan potpuni apsurd – smatra Vildana Selimbegović, glavna i odgovorna urednica dnevnog lista Oslobođenje.

Sarađuju li državne institucije s novinarskim organizacijama u vezi sa pitanjima sigurnosti novinara?

Posebno je zabrinjavajuće da prijetnje i zastrašivanja novinara institucije ne smatraju dovoljno ozbiljnim, zbog čega istragama ovih slučajeva ne posvećuju dovoljno pažnje. Na efikasnost istraga u ovim slučajevima negativno utiče i to što policijske i pravosudne institucije ne poznaju dovoljno novinarska prava i evropsko zakonodavstvo koje uređuje ovu oblast. Oni slučajeve uglavnom procesuiraju kao sigurnosno pitanje,¹¹⁸ uz ograničeno izvršavanje obaveza vezanih za zaštitu ljudskih prava.¹¹⁹

Jedan od 14 prioriteta Evropske komisije koje BiH treba ispuniti kako bi dobila kandidatski status za članstvo u EU upravo je garantiranje slobode izražavanja i zaštita novinara, naročito putem osiguravanja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima. Značajna pažnja zastrašivanju novinara, te fizičkim i verbalnim napadima na njih posvećena je i u Analitičkom izvještaju Evropske komisije,¹²⁰ u kojem se ističe da se oni odvijaju bez sistematskog institucionalnog odgovora i efikasnih zaštitnih mjera.

Bosanskohercegovačke vlasti, smatraju u Evropskoj komisiji, često umanjuju značaj zastrašivanja novinara, a reakcija vlasti je slaba, uključujući i javnu osudu napada i prijetnji.

– Policija i pravosuđe moraju osigurati nepristrasne, brze, temeljite, nezavisne i efikasne istrage i krivično gonjenje u slučajevima prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima. Novinarima kojima su upućene prijetnje treba osigurati odgovarajuću policijsku zaštitu. Od vlasti se očekuje da djeluju brzo i da pokažu nultu toleranciju za prijetnje ili napade na medije, te da se uzdrže od davanja izjava koje mogu stvoriti ambijent koji ne pogoduje slobodi izražavanja – navodi se u Analitičkom izvještaju EK.

U slučajevima elektronskog nadzora, poštuju li državne institucije slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektronskog nadzora nad novinarima?

Tokom 2020. godine nisu zabilježeni slučajevi praćenja elektronskih/telefonskih komunikacija novinara i urednika. Posljednji takav slučaj zabilježen je u periodu 2016–2018. tokom istrage i suđenja protiv Fahrudina Radončića, predsjednika Saveza za bolju budućnost (SBB) i osnivača dnevnog lista Dnevni avaz, kada je Tužilaštvo BiH prezentiralo kao dokazni materijal prešretne telefonske razgovore, SMS i Viber poruke pojedinih novinara i urednika. Sudsko vijeće Suda BiH tom je prilikom vodilo računa o privatnosti prisluškivanih i praćenih osoba, te su na suđenju iznošeni isključivo de-

¹¹⁶ Arben Murtezić, direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, intervjuirala Maja Radević, 23.12.2020.

¹¹⁷ Deutsche Welle, „Mediji u BiH: Na udaru bahatih političara”, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.11.2020. <https://www.dw.com/bs/mediji-u-bih-na-udaru-bahatih-politi%C4%8Dara/a-54477259>

¹¹⁸ Prekršaj povezan sa ugrožavanjem javnog reda i mira, op. Maja Radević

¹¹⁹ Jasminka Džumhur, ombudsman za ljudska prava BiH, intervjuirala Maja Radević, 3.12.2020.

¹²⁰ Analitički izvještaj Evropske komisije za BiH, pristupljeno: 05.12.2020. http://dei.gov.ba/dei/direkcija/sektor_strategija/Uputnik/misljenje/default.aspx?id=21759&langTag=bs-BA

talji razgovora i poruke koje su bile u vezi s konkretnim slučajem.¹²¹

C3 Postupanje krivičnog i građanskog pravosuđa u vezi s prijetnjama i nasiljem nad novinarima

Postoje li posebni odjeli u pravosudnim institucijama posvećeni istragama i procesuiranju prijetnji i nasilja nad novinarima? Da li državno Tužilaštvo i Ministarstvo unutrašnjih poslova pružaju odgovarajuće resurse za pokrivanje istraga o prijetnjama i nasilju nad novinarima?

U okviru institucija ne postoje posebni odjeli/timovi posvećeni istragama i procesuiranju napada na novinare. Dosadašnja sudska praksa, kada je u pitanju procesuiranje napada i prijetnji, rezultirala je osjećajem nesigurnosti i nezaštićenosti kod novinara i medijskih radnika u BiH. Istaknuto je to i u oktobru 2020. na saslušanju predstavnika novinarskih udruženja pred Privremenom istražnom komisijom Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH za utvrđivanje stanja u pravosudnim institucijama.¹²² Predstavnik struke naročito zabrinjava sve učestalija pojava online nasilja, te rast broja prijetnji koje novinari dobijaju putem društvenih mreža i u komentarima na internetskim portalima. Autori takvih prijetnji uglavnom ostaju nekažnjeni.

Ovakve ocjene potvrđuje i jedan od posljednjih epiloga slučajeva vezanih za prijetnje novinarima. Okružno javno tužilaštvo u Banjoj Luci odbilo je žalbu glavne i odgovorne urednice portala eTrafika Vanje Stokić, čime je potvrđena naredba o obustavljanju istrage protiv Gorana Živanovića, koji je na društvenoj mreži Facebook Vanji Stokić zaprijetio „odsijecanjem glave“. Tužilaštvo je u obrazloženju odluke zaključilo da su Živanovićeve prijetnje „upućene neodređenom licu“, te kako predstavljaju „izražavanje nezadovoljstva i ličnog mišljenja“.

Da li se istrage zločina protiv novinara, uključujući zastrašivanje i prijetnje, provode brzo, nepristrasno i efikasno? Postoje li mjere zaštite koje se pružaju novinarima kada su neophodne kao odgovor na vjerodostojne prijetnje njihovoj fizičkoj sigurnosti?

Čak i kada su u pitanju fizički napadi na novinare i medijske uposlenike, sudski epilog je krajnje upitan. Tako je u novembru 2020. Tužilaštvo Kantona Sarajevo donijelo naredbu da se neće provoditi istraga protiv Huse i Muamera Česira, koji su 2019. fizički nasrnuli na fotografa Adija Kebu u vrijeme dok je Kebo bio na radnom zadatku.¹²³ Ipak, nakon Kebine žalbe i pritiska medijske zajednice, glavna kantonalna tužiteljica donijela je rješenje kojim se žalba usvaja, te u kojem se ističe da je ranije donesena odluka Tužilaštva „nepravilna“ i da će se donijeti nova odgovarajuća odluka.¹²⁴

Da li se u slučajevima konačnih presuda sankcije izriču samo počiniocima ili i podstrekačima / nalogodavcima?

Pritisak medija i javnosti rezultirao je i odbacivanjem sporazuma između banjalučkog Okružnog tužilaštva i Nedeljka Dukića, optuženog za pokušaj ubistva novinara Vladimira Kovačevića. Nakon što je Dukić sklopio sporazum s Tužilaštvom i priznao djelo u zamjenu za trogodišnju kaznu zatvora, Okružni sud u Banjoj Luci je odbacio taj sporazum jer je Sudsko vijeće ocijenilo da kazna nije dovoljno velika, pa je suđenje nastavljeno.¹²⁵ Na koncu je Dukić osuđen na četiri godine zatvora.

Iako kaže da nema zamjerki na tok suđenja i izrečene sankcije njegovim napadačima, novinar Kovačević naglašava da je najveća manjkavost cijelog procesa u tome što nalogodavci napada nisu otkriveni, niti je istraga ikada išla u tom pravcu. Kovačević smatra da Okružno javno tužilaštvo u Banjoj Luci niti u jednom trenutku nije pokazalo naznake namjere da istragom otkrije nalogodavce napada.

– Ja sam čak na jednom od prvih razgovora sa njima nagovijestio na koga sumnjam, ali ta lica na koja ja sumnjam nikada nisu pozvana, makar da Tužilaštvo

121 Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u BiH 2019.

122 Detektor.ba, „Istražna komisija: Zbog stanja u pravosuđu novinari se osjećaju nesigurno i nezaštićeno“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 23.11.2020. <https://detektor.ba/2020/10/12/istrazna-komisija-zbog-stanja-u-pravosudju-novinari-se-osjecaju-nesigurno-i-nezasticeno/>

123 Žurnal.info, „Tužilaštvo KS odlučilo: Huso Česir neće odgovarati zbog napada na fotografa Žumala“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 03.12.2020. <https://zumal.info/novost/23579/huso-cesir-nece-odgovarati-zbog-napada-na-fotografa-zumala>

124 Žurnal.info, „Rješenje glavne kantonalne tužiteljice: Naredba da se neće provoditi istraga protiv Česira je nepravilna“, Sarajevo: 2020, pristupljeno: 28.12.2020. <https://zumal.info/novost/23646/naredba-da-se-nece-provoditi-istraga-protiv-cesira-je-nepravilna>

125 RTVBN.com, „Odbačena nagodba Nedeljka Dukića i Tužilaštva“, Banja Luka, 2020, pristupljeno: 28.12.2020. <https://www.rtvbn.com/3992316/odbacena-nagodba-nedeljka-dukica-i-tuzilastva>

svojim izjavama odagnaju takvu sumnju. Oni apsolutno ne rade na otkrivanju nalogodavaca – izjavio je Kovačević.

Da li institucije organizuju odgovarajuće obuke za policiju, tužioce, advokate i sudije u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i novinarima? Organizuju li ove treninge u saradnji sa udruženjima novinara?

Medijski eksperti ocjenjuju da u bosanskohercegovačkom pravosuđu generalno preovladava nepovjerenje prema novinarima i medijima, ali isto tako i da se kritika pravosuđa u medijima najčešće generalizira i upućuje svima bez razlike.¹²⁶ Nerijetko se stiče dojam da se radi o suprotstavljenim stranama, a pojedine nevladine organizacije smatraju da su i neke sudske odluke politički motivirane.¹²⁷ U tom smislu, ne pomaže ni značajan broj privatnih tužbi koje su nosioci pravosudnih funkcija pokrenuli protiv novinara, jer sam postupak u kojem je tužilac visokorangirani nosilac pravosudne funkcije kod tuženog u javnosti ostavlja loš utisak, bez obzira na tok i ishod postupka.¹²⁸

Neprihvatljivo je da javne institucije u BiH još nisu počele prikupljati podatke o napadima na novinare, ističe ambasador Johann Sattler, šef Delegacije Evropske unije u BiH.

– Sjajno je što to rade udruženja poput BH novinara, ali to bi trebale raditi institucije države, kao što je to i u drugim zemljama EU. Problem je i mali broj incidenata koji su do kraja istraženi i riješeni. Mnogi novinari s kojima sam razgovarao ovdje su izrazili bojazan za vladitu sigurnost dok rade svoj posao i to je neprihvatljivo – naglasio je Sattler na predstavljanju izvještaja „Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u BiH 2019.” u Sarajevu.

U posljednjem Izvještaju Evropske komisije za BiH,¹²⁹ objavljenom 6. oktobra 2020. godine, navodi se da bosanskohercegovačke vlasti nisu postigle napredak u garantiranju slobode izražavanja i medija, te zaštiti novinara osiguravanjem adekvatnog sudskog postupanja u predmetima koji se odnose na prijetnje i napade na novinare i medijske radnike. Kao jedna od preporuka za BiH, ukoliko želi steći kandidatski status za članstvo u EU, ponovljena je obaveza da u 2021. godini osigura zaštitu novinara i sistemsko praćenje prijetnji i nasilja nad njima.

¹²⁶ Mehmed Halilović, intervjurala Maja Radević, 16.12.2020.

¹²⁷ Jasminka Džumhur, intervjurala Maja Radević, 03.12.2020.

¹²⁸ Arben Murtezić, intervjurala Maja Radević, 23.12.2020.

¹²⁹ European Commission, „Bosnia and Herzegovina 2020 Report”, Brussels: 2020, pristupljeno: 23.12.2020. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/bosnia_and_herzegovina_report_2020.pdf

Tabela 3: Hronika najtežih sudskih slučajeva koji se odnose na novinare/ke

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Slučaj					
1. Pokušaj ubistva novinara BNTV Vladimira Kovačevića (26. 8. 2018)				12.7.2019. – Okružni sud Banja Luka osudio Marka Čolića na četiri godine zatvora 20.11.2019. – Policiji se nakon višemjesečnog skrivanja predao Nedejko Dukić, drugi osumnjičeni u ovom slučaju.	9.3.2020. – Vrhovni sud RS-a povećao kaznu i osudio Marka Čolića na pet godina zatvora 3.6.2020. – Na Okružnom sudu u Banjoj Luci počelo suđenje drugooptuženom Nedejku Dukiću 17.11.2020. – Nedejko Dukić osuđen na četiri godine zatvora
2. Fizički napad Huse i Muamera Česira na Adija Kebu, fotografa portala Žurnal (mart 2019)					20.11.2020. – Tužilaštvo KS-a donijelo naredbu o neprovođenju istrage protiv Huse i Muamera Česira, uz obrazloženje da ne postoje osnovi sumnje da su prijavljeni počinili krivično djelo. 3.12.2020. – Tužilaštvo KS-a usvojilo žalbu Adija Kebe protiv odluke o neprovođenju istrage; iz Ureda glavne tužiteljice najavili ponovno razmatranje slučaja.
3. Prijetnje smrću Vanji Stokić, urednici portala Etrafika.net (23.5.2020)					14. 7. 2020. – Okružno javno tužilaštvo u Banjoj Luci obustavilo istragu protiv muškarca koji je Stokićevoj putem Facebooka prijeto „odsijecanjem glave“, obrazloživši tu odluku tezom o prijetnjama kao „izražavanju nezadovoljstva i ličnog mišljenja“. Tužilaštvo je odbilo žalbu advokata Vanje Stokić na navedenu odluku.
4. Prijetnje Duška Perovića redakciji portala Capital.ba (21.2.2020)					27.5.2020. – Okružno javno tužilaštvo u Banjoj Luci donijelo naredbu o obustavi istrage protiv Duška Perovića zbog počinjenog krivičnog djela „Ugrožavanje sigurnosti“ iz člana 150, stav 2, Krivičnog zakonika RS-a, jer „djelo koje je učinio osumnjičeni nije krivično djelo“. Na donesenu tužilačku odluku oštećeni su uložili pritužbu koju će razmatrati ured tužioca.
5. Prijetnje smrću novinarki Milkici Milojević (13.2.2019)				13.5.2019. – Podignuta optužnica protiv Mileta Pavlovića zbog počinjenog krivičnog djela „Ugrožavanje sigurnosti“ iz člana 150, stav 1, Krivičnog zakonika RS-a počinjenog na štetu Milkice Milojević 10.7.2019. – Osnovni sud Banja Luka potvrdio optužnicu	
6. Fizički napad na novinara Nedžada Latića (20.2.2018)			2.7.2018. – Tužilaštvo Kantona Sarajevo podiglo optužnicu protiv Armina Šabanovića		Suđenje pred Općinskim sudom u Sarajevu još uvijek je u toku.
7. Prijetnje Nerminu Demiroviću, novinaru Dnevnog avaza (23.5.2019)				15.10.2019. – Tužilaštvo Kantona Sarajevo donijelo naredbu o neprovođenju istrage	

Izmjene i dopune medijskih zakona i legislative u ovoj oblasti neophodne su radi stvaranja sigurnijeg ambijenta za slobodan i siguran rad medijskih profesionalaca u BiH. Zagovaranje izmjene krivičnih zakona i pritisak na vlasti radi efikasnijeg procesuiranja napada na novinare trebaju biti intenzivniji jer novinari i njihova sigurnost nisu na listi prioriteta bosanskohercegovačke zakonodavne i izvršne vlasti, uprkos preporukama evropskih zvaničnika i činjenici da je ovo pitanje jedan od prioriteta evropskih integracija u BiH. Zakonodavni okvir mora se unaprijediti u mnogim segmentima sa ciljem oslobađanja medija i urednika od političkih utjecaja – naročito prilikom imenovanja upravnih i nadzornih tijela u javnim servisima i lokalnim javnim medijima. Donošenje Zakona o transparentnosti medijskog vlasništva te definiranje kriterija i načina dodjele budžetskih sredstava medijima, uz obavezu vlastima da te podatke učine javno dostupnim, također su dio bosanskohercegovačkih prioriteta. Još uvijek nema pomaka u izmjenama Zakona o slobodi pristupa informacijama, što novinarima otežava pristup javnim informacijama ili dovodi do tužbi protiv institucija koje krše ovo pravo. Medijski profesionalci se zalažu za skraćivanje zakonskog roka od 15 dana u kojem institucije moraju dostaviti tražene informacije, posebno zbog brzine objavljivanja vijesti koju diktiraju savremeni mediji.

Loš ekonomski položaj novinare čini podložnim političkim utjecajima i ne motivira ih na profesionalan pristup poslu. Mnogi imaju ispotprosječne plaće i neredovna primanja, ne uplaćuju im se redovno doprinosi za penziju i zdravstveno osiguranje, a s poslodavcima potpisuju ugovore na mjesečnom nivou ili na neznatno duži rok. Sve to stvara osjećaj stalne ekonomske nesigurnosti i brigu za egzistenciju, a u mnogim redakcijama direktno vodi do (auto)cenzure, selektivne objave informacija i različitih vrsta pritisaka i mobinga. (Ne)zavisnost od političkih utjecaja u suštini nema veze sa oblikom vlasništva nad medijima. Iako se od javnih emitera očekuje da budu nepristrasni, u realnosti su upravo javni servisi najviše izloženi političkim pritiscima i cenzuri. Programska vijeća RTV-servisa i Regulatorna agencija za komunikacije ne ispunjavaju obavezu praćenja politič-

kog pluralizma u javnim servisima, profesionalnog izvještavanja i rada u interesu javnosti. Sve su veći politički i ekonomski pritisci aktuelnih vlasti na javne medije u lokalnim zajednicama. Privatni mediji opstaju na tržištu zahvaljujući oglašivačima, zbog čega su najviše pogođeni ekonomskim posljedicama pandemije i uvode smanjenje novinarskih primanja i/ili broja uposlenika. Mali broj neprofitnih medija, fokusiranih na istraživačko novinarstvo, opstaje zahvaljujući podršci donatora. Pritisci i prijetnje na ove medije postaju sve izraženiji i ozbiljniji, uz izostanak adekvatnog mehanizma zaštite ili podrške nadležnih institucija. Umjesto podrške, često su politički lideri ti koji javno napadaju i pokušavaju profesionalno diskreditirati istraživačke novinare.

Konstantno se povećavaju prijetnje i zastrašivanja novinara, kao i pritisci pojedinaca iz državnih i pravosudnih institucija. U porastu je online nasilje nad novinarima (naročito novinarkama), te govor mržnje, prijetnje i uznemiravanje putem društvenih mreža. U najvećem broju ovakvih slučajeva napadači ne budu kažnjeni. Pasivnost institucija, prije svih tužilaštava i sudova, otvara prostor za nove napade i ohrabruje one koji smatraju da mogu vršiti nasilje bez kazne. Nije postignut gotovo nikakav napredak u postupanju pravosudnih institucija u istragama i sankcioniranju napada na novinare. Istrage traju neopravdano dugo, a tužilaštva nerijetko odbacuju prijave o napadima ne shvatajući ih dovoljno ozbiljno. Neujednačena sudska praksa često rezultira potpuno različitim presudama u istim predmetima, a samo 30% slučajeva završi u korist novinara. Još uvijek nije uspostavljena jedinstvena baza podataka o napadima na novinare u pravosuđu ni kod drugih nadležnih institucija izuzev MUP-a Republike Srpske. Sve je to dovelo do obostranog nepovjerenja između medija i pravosuđa. Ozbiljnost problema prepoznala je i Evropska komisija kritikujući bosanskohercegovačke vlasti u izvještaju za 2020. jer nisu postigle napredak u garantiranju slobode izražavanja i medija, odnosno u zaštiti novinara kroz adekvatno postupanje sudova. Učestale i sve oštrije kritike lokalnih medijskih organizacija i međunarodnih zvaničnika nisu utjecale na bosanskohercegovačke vlasti i pravosudne institucije da postupaju efikasnije u zaštiti slobode i sigurnosti novinara.

Za poslovanje medija ovo je bila jedna od najtežih godina, a negativne ekonomske posljedice pandemije još dugo će se osjećati. Položaj novinara/ki u redakcijama ugrožen je direktno zbog smanjenja prihoda medija i povećanja obima radnih obaveza. Vlasti ne pokazuju nikakvu volju za uspostavljanje fonda za pomoć medijima, dok su političari veoma aktivni u pokušajima kontrole uređivačkih politika i kreiranja medijskih sadržaja. Sve rjeđe se govori o javnom ugledu medija i očuvanju njihove nezavisnosti. Stječe se utisak kao da su se novinari, vlasnici i urednici medija „pomirili” s političkim utjecajima i pritiscima. Unapređenje medijskih sloboda treba početi od stvaranja pune finansijske i političke nezavisnosti javnih emitera, zatim zakonskog uređenja transparentnosti medijskog

vlasništva i tržišta oglašavanja, te usklađivanja zakona o kleveti na cijelom teritoriju države. Poboljšanje krivičnog zakonodavstva i intenzivnija saradnja s predstavnicima zakonodavne vlasti i pravosudnih institucija imperativ je efikasnijeg procesuiranja napada na novinare. Većina inicijativa i prijedloga za izmjene zakona i poboljšanje uslova u kojima rade novinari i mediji do sada je dolazila od novinarskih udruženja i nevladinih organizacija. U cjelokupnom angažmanu nedostajao je snažan glas novinarskog sindikata kao najvažnijeg partnera u dijalogu s poslodavcima i vlastima u sferi reguliranja radnih i socijalnih prava, zbog čega novinari traže njegovo formiranje. Na tom tragu su i sve češći zahtjevi o zajedničkom djelovanju medijske i novinarske zajednice u BiH, koja treba usaglasiti prijedloge prema lokalnim vlastima i „jednim glasom” zahtijevati zaštitu medijskih sloboda i sigurnosti novinara u skladu sa evropskim standardima i praksom.

Preporuke

- Osigurati uređivačku nezavisnost javnih emitera na nivou države i entiteta, kao i lokalnih javnih medija
- Donijeti Zakon o transparentnosti medijskog vlasništva, definirati kriterije i osigurati transparentno finansiranje medija iz budžetskih sredstava na svim nivoima vlasti
- Izmijeniti Zakon o zaštiti od klevete sa ciljem osiguravanja implementacije prakse Evropskog suda za ljudska prava i ujednačavanja sudske prakse u BiH, te smanjenja broja tužbi za klevetu koje protiv novinara podnose političari i drugi javni zvaničnici
- Izmijeniti Zakon o slobodi pristupa informacijama kako bi se novinarima osigurao adekvatan i blagovremen pristup podacima koji su od interesa za javnost, a ujedno i poboljšala transparentnost rada institucija
- Razviti posebne institucionalne mehanizme i zakonska rješenja za borbu protiv govora mržnje, online nasilja i prijetnji novinarima na web-portalima i društvenim mrežama i insistirati na tome da online mediji imaju jasno naznačene impressume
- Ohrabriti novinare da prijavljuju kršenja radnih prava, mobing i pritiske unutar redakcija, jačati kapacitete i svijest medijskih djelatnika o važnosti osnivanja jedinstvenog novinarskog sindikata
- Unutar pravosudnih institucija kreirati jedinstveni CMS sistem – bazu podataka o sudskim procesima vezanim za novinare i medije
- U skladu s preporukama Evropske komisije, izvršiti pritisak na nadležne institucije da osiguraju adekvatnu zaštitu novinara kroz izmjene krivičnog zakonodavstva te efikasno procesuiranje napada na novinare u okviru pravosudnog sistema
- Uputiti zahtjeve vlastima za formiranje posebnih fondova za pomoć medijima na kantonalnom, entitetskim i državnom nivou kako bi se barem djelimično sanirale ekonomske posljedice pandemije i izbjeglo gašenje pojedinih medija

